

**Skupština Crne Gore
Parlamentarni institut
Istraživački centar**

Komparativni pregled:

Određeni elementi penzijskog osiguranja u zemljama regionala

Podgorica, mart 2020. godine

Istraživački centar Skupštine Crne Gore

Broj: 6/2020

Klas. br: 00-52-4/20-

Datum: mart 2020. godine

Pripremio: Istraživački centar Skupštine Crne Gore

* *Istraživački centar Skupštine Crne Gore, prilikom izrade istraživačkih radova, koristi se javno dostupnim podacima i podacima iz baza ograničenog pristupa, strogo vodeći računa o kredibilnosti izvora. Centar ulaže sve razumne napore da informacije sadržane u istraživačkom radu budu tačne i potpune, ali ne snosi odgovornost za eventualnu netačnost i nepotpunost istih. Istraživački radovi se koriste samo u svrhu za koju su izrađeni, a u skladu sa Pravilima o izradi istraživačkih radova. Stavovi izrečeni u tekstu ne predstavljaju zvaničan stav Skupštine Crne Gore, niti neophodno drugih institucija ili organizacija čiji se podaci koriste za izradu rada.*

** *Svi pojmovi upotrijebljeni u istraživačkom radu u muškom gramatičkom rodu obuhvataju muški i ženski rod lica na koja se odnose.*

SADRŽAJ

UVOD	4
GLAVNI NALAZI ISTRAŽIVANJA	7
BOSNA I HERCEGOVINA.....	9
Federacija BiH.....	9
Republika Srpska.....	14
HRVATSKA.....	18
SLOVENIJA.....	23
SRBIJA	30
SJEVERNA MAKEDONIJA	36
IZVORI INFORMACIJA	41

UVOD

Kao najčešći vid izvora finansiranja penzijskog osiguranja zastupljeni su **doprinosi zaposlenih, doprinosi poslodavaca i prihod od investiranih sredstava doprinosa**. Upravljanje sredstvima prikupljenim u okviru penzijskog osiguranja u cilju isplaćivanja naknada penzionisanim licima ostvaruje se kroz penzijske fondove koji mogu biti **javni** (uglavnom zasnovani na finansiranju putem sredstava koja dijelom izdvajaju zaposleni i poslodavci, a dijelom država) i **privatni**. Kao dva ključna sistema finansiranja navode se **sistem tekućeg finansiranja** i **sistem kapitalizovanih fondova**.

U tom smislu, kada su u pitanju osnovne karakteristike penzijskih sistema, veliki broj država ili već ima ili ide u pravcu uspostavljanja penzijskog sistema koji se sastoje od **tri osnovne komponente**:

- komponenta koja obezbjeđuje minimalni prihod u starosti, u cilju obezbjeđenja absolutnog životnog standarda,
- obavezna komponenta koja obezbjeđuje održanje prihoda u starosti, pri čemu penzije zavise od ranijih primanja ili doprinosa, i
- dopunska komponenta na dobrovoljnoj osnovi (relativni životni standard, dodatni prihodi, obično za penzionere koji su imali visoke zarade).¹

Osnovni sistemi finansiranja penzijskog osiguranja

Sistem tekućeg finansiranja (eng. *pay as you go* - PAYG) sastoji se u tome da se doprinosi za penzije koje plaćaju radnici koriste za plaćanje penzija¹, odnosno na transferu finansijskih sredstava od populacije zaposlenih ka penzionisanoj populaciji. Sistem je karakterističan za finansiranje javnih penzijskih fondova. Funkcionisanje ovog sistema uspješno je kod zemalja koje imaju u strukturi stanovništva veći udio mlađih i radno aktivnih osiguranika u odnosu na broj korisnika osiguranja i ekonomiju u usponu. Ovaj sistem finansiranja penzija dominira u razvijenim zemljama (npr. **Francuska, Njemačka, Velika Britanija, SAD**)¹, dok je sa druge strane prisutan i u zemljama regionala, poput **Bosne i Hercegovine, Hrvatske, Makedonije, Slovenije i Srbije**.

Sistem kapitalizovanih fondova ili sistem akumulacije kapitala (eng. *fully funded system*) je sistem finansiranja penzijskog osiguranja koji zavisi od uplaćenih doprinosa i od stope kapitalizacije, odnosno od raspodjele dijela zarada zaposlenih na štedne račune koji se nagomilavaju i koriste se za isplatu njihovih penzija.¹ Putem ovog sistema najčešće se finansiraju privatni penzijski fondovi.

Izvori:

Rečnik socijalne sigurnosti, Savjet Evrope, decembar 2006. godine, str. 19-25

¹ Katarina Stanić, Penzijski sistem u Srbiji - dizajn, karakteristike, preporuke, Penzijski sistem u Srbiji - dizajn, karakteristike, preporuke, USAID SEGA projekat, Beograd, 2010

[\(17.3.2020\)](https://www.researchgate.net/publication/306118488_Penzijski_sistem_u_Srbiji_-_dizajn_karakteristike_preporuke)

*Pojedinačni sistemi penzijskog osiguranja kompleksni su, specifični i sveobuhvatni i uglavnom ih karakterišu razlike od zemlje do zemlje. Stoga su u ovom radu, na osnovu upućenog zahtjeva Istraživačkom centru, sagledani **određeni elementi penzijskog osiguranja** koji se odnose na vrste sistema penzijskog osiguranja i osnovnih karakteristika tih sistema, uslova za ostvarivanje prava na starosnu i prijevremenu penziju, poput godina života, penzijskog staža i staža osiguranja, metodologije obračuna i utvrđivanja visine penzija u zemljama regionala: **Bosna i Hercegovina, Hrvatska, Sjeverna Makedonija, Slovenija i Srbija**. Podaci u vezi sa tematikom koja je predmet rada prikupljeni su analizom važećeg zakonodavstva navedenih zemalja.*

U **Bosni i Hercegovini**, na nivou Federacije na snazi je novi *Zakon o penzijskom i invalidskom osiguranju* usvojen 2018. godine (prethodno je važio Zakon o penzijskom i invalidskom osiguranju iz 1998. godine, sa posljednjom izmjenom u 2012. godini). Među ključnim izmjenama uvedenim usvajanjem novog zakona su: uvođenje bodovnog sistema za obračun penzija u skladu sa kojim se ukupan zbir bodova koje radnik ostvari tokom radnog vijeka množi sa vrijednošću opštег boda, zatim uvođenje **minimalne granice za odlazak u penziju, stimulacija za kasniji odlazak u penziju, prijevremena penzija**, usklađivanje penzija koje se vrši svake godine 15. aprila, i slično.² U Republici Srpskoj na snazi je Zakon o penzijskom i invalidskom osiguranju iz 2011. godine koji je izmijenjen više puta, posljednji put 2015. godine. Uslovi za ostvarivanje prava mijenjali su se sa izmjenama zakona, uključujući starosnu granicu, način obračuna i slično. Međutim, nepromijenjeno je to da je obim prava, odnosno visina penzije u direktnoj zavisnosti od dužine penzijskog staža, te visine plata i osnovica osiguranja na koje je plaćan doprinos za penzijsko i invalidsko osiguranje.³

U **Hrvatskoj** je u oktobru 2019. godine većinom glasova u Hrvatskom saboru po hitnom postupku usvojen Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o mirovinskom osiguranju i granica za sticanje prava na starosnu penziju smanjena na 65 godina starosti 15 godina penzijskog staža umjesto dotadašnjih 67 godina života i 15 godina penzijskog staža, čime su prihvaćeni zahtjevi građanske inicijative „67 je previše“. U okviru građanske incijative „67 je previše“, koja je imala za cilj smanjenje starosne granice za odlazak u penziju, prikupljeno je više od 700.000 potpisa građana.⁴ Iako je Vlada Hrvatske u Mišljenju predložila Saboru da ne usvoji predlog izmjena zakona⁵, u Saboru su, uvažavajući volju građana, izglasane izmjene. Osim toga, u Hrvatskoj je, u okviru Ministarstva rada i penzijskog sistema krajem septembra 2019. godine formirana **Radna grupa za utvrđivanje uslova i kriterijuma za uvođenje nacionalne penzije**. Cilj je da se utvrde kriterijumi za obuhvat potencijalnih korisnika nacionalne penzije imovinski i/ili

² Federalni zavod za mirovinsko i invalidsko osiguranje, *Usvojen novi Zakon o PIO* https://www.fzmiopio.ba/index.php?option=com_content&view=article&id=408%3Ausvojen-novi-zakon-o-pio-&catid=35%3Anovosti&Itemid=64&lang=b (9.3.2020)

³ Udruženje ekonomista Republike Srpske SWOT, *Izazovi i očekivani efekti uvođenja trećeg stuba penzijskog osiguranja na penzijski sistem u Republici Srpskoj*, Banja Luka, mart 2018. godine http://swot.ba/wordpress/wp-content/uploads/Studija_SWOT-a_o_izazovima_uvodjenja_treceg_stuba.pdf (9.3.2020)

⁴ Nezavisni hrvatski sindikati, Sabor izmjenio Zakon o mirovinskom osiguranju, 18. oktobar 2020. http://www.nhs.hr/novosti/sabor_izmjenio_zakon_o_mirovinskom_osiguranju_70662/ (12.3.2020)

⁵ Mišljenje Vlade Hrvatske https://www.sabor.hr/sites/default/files/uploads/sabor/2019-11-14/144603/m_PZ_772.pdf (12.3.2020)

dohodovni cenzus, parametri za izračunavanje visine nacionalne penzije, te potrebna finansijska sredstva. Nacionalna penzija namijenjena je svim starijim osobama koje nemaju minimalni penzijski staž od 15 godina za sticanje prava na starosnu penziju, a starije su od 65 godina života i nemaju drugi izvor prihoda. Nacionalna penzija sastavni je dio Strategije socijalne socijalne zaštite za starije osobe u RH za period od 2017-2020. Detalji u vezi sa nacionalnim penzijom biće utvrđeni do kraja 2020. godine.⁶

Izmjene Zakona o penzijskom i invalidskom osiguranju u **Srbiji** usvojene su 2018. godine 2019. godine. Među brojnim izmjenama, uslijedilo je **ukidanje smanjenja penzija** (prethodno usvojeno u formi zakona o umanjenju penzija). Zatim, izmjenama je utvrđen pravni osnov kojim se daje mogućnost Vladi **za isplatu novčanog iznosa kao uvećanja uz penziju** u zavisnosti od ekonomskih kretanja i finansijskih mogućnosti budžeta Srbije. Konkretno, novi član glasi: „*U uslovima postojanja fiskalnog prostora, korisnicima starosne, prijevremene starosne, invalidske i porodične penzije mogu se povećati primanja, isplatom novčanog iznosa kao uvećanja uz penziju, u zavisnosti od ekonomskih kretanja i finansijskih mogućnosti budžeta Republike Srbije, s tim što sredstva za ove namjene ne mogu biti viša od 0,3% BDP na godišnjem nivou.*“⁷ Osim toga, izmjene iz 2019. godine odnose se i na **razdvajanje načina usklađivanja vrijednosti opštег boda i penzija**, na taj način što se vrijednost opštег boda počev od penzije za mjesec januar tekuće godine, usklađuje sa kretanjem prosječne zarade bez poreza i doprinsa zaposlenih na teritoriji Republike Srbije za prethodnu kalendarsku godinu, a na osnovu podataka o kretanju prosječne zarade zaposlenih na teritoriji Republike Srbije za prethodnih 12 mjeseci, računajući unazad počev od mjeseca juna prethodne kalendarske godine.⁸

⁶Ministarstvo rada i mirovinskoga sustava, Započela s radom Radna skupina za utvrđivanje nacionalne mirovine, 27.9.2019.

[\(12.3.2020\)](https://mrms.gov.hr/vijesti/zapocela-s-radom-radna-skupina-za-utvrđivanje-nacionalne-mirovine/5701)

⁷ Istraživački centar Skupštine Crne Gore, Pojedini elementi penzijskog osiguranja u malim zemljama i zemljama regionala, oktobar 2018. godine

⁸ Zakon o penzijskom i invalidskom osiguranju, „Službeni glasnik Republike Srbije“ br. 34/2003, 64/2004 - odluka USRS, 84/2004 - dr. zakon, 85/2005, 101/2005 - dr. zakon, 63/2006 - odluka USRS, 5/2009, 107/2009, 101/2010, 93/2012, 62/2013, 108/2013, 75/2014, 142/2014, 73/2018, 46/2019 - odluka US i 86/2019

[\(12.3.2020\)](https://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_penzijском_i_invalidskom_osiguranju.html)

GLAVNI NALAZI ISTRAŽIVANJA

Prilikom analize sistema penzijskog osiguranja zemalja regiona potrebno je, kao što je prethodno navedeno, uzeti u obzir kompleksnost i sveobuhvatnost samih sistema, što je istovremeno razlog sagledavanja određenih pojedinih elemenata penzijskog osiguranja, kao što su **osnovne karakteristike tih sistema, uslovi za ostvarivanje prava na starosnu i prijevremenu penziju (uključujući godine života, penzijski staž i staž osiguranja), te metodologija obračuna i utvrđivanja visine penzija.** Upoređivanjem navedenih elemenata penzijskog osiguranja, među analiziranim zemljama postoje određene razlike.

U pogledu uslova za ostvarivanje prava na starosnu penziju, najnižu granicu ima Sjeverna Makedonija, gdje osiguranik stiče pravo na starosnu penziju kada navrši 64 godine života (muškarac), odnosno 62 godine života (žena) i najmanje 15 godina penzijskog staža. **U Bosni i Hercegovini**, na nivou Federacije, osiguranik (bez obzira na pol) ima pravo na starosnu penziju onda kada navrši 65 godina života i najmanje 15 godina staža osiguranja, odnosno najmanje 20 godina penzijskog staža, ili 65 godina života i najmanje 15 godina staža osiguranja u Republici Srpskoj. Takođe, da bi stekli pravo na starosnu penziju **u Sloveniji** osiguranici oba pola moraju napuniti 65 godina starosti i 15 godina staža osiguranja. U **Hrvatskoj i Srbiji** osiguranik ostvaruje pravo na starosnu penziju kada navrši 65 godina života i 15 godina penzijskog staža. Osim toga, osiguranik ostvaruje pravo na penziju kada navrši 40 godina staža osiguranja u **Federaciji BiH** ili u **Srbiji** 45 godina staža osiguranja.

Zakonodavstvo svih analiziranih zemalja predviđa izuzetke od opštih propisanih uslova za ostvarivanje prava na penziju, na osnovu kojih osiguranici ostvaruju **pravo na prijevremenu penziju**, pri čemu se iznos ostvarene prijevremene penzije umanjuje za svaki mjesec ranijeg odlaska u penziju (u odnosu na propisane godine života). **Nasuprot tome, u Federaciji BiH** predviđena je **stimulacija za kasniji odlazak u starosnu penziju**, u skladu sa čime penzija uvećava za svaki mjesec odlaska u penziju nakon navršenih propisanih godina života (**pri čemu se ne navodi gornja granica u pogledu godina života do koje osiguranik može ostati na tržištu rada**). **Sličnu odredbu** u pogledu povećanja starosne penzije osiguranicima nakon navršenih godina života za svaki mjesec nakon godina života propisanih za sticanje prava na starosnu penziju, a **najviše pet godina**, predviđa zakon u **Hrvatskoj**.

Starosna granica za odlazak u penziju **u Sloveniji** može biti **smanjena** u sljedećim slučajevima: **zbog staranja o svakom rođenom ili usvojenom djetetu, pri čemu umanjenje zavisi od broja djece**, zbog služenja obaveznog vojnog roka, u iznosu od dvije trećine trajanja roka ili zbog uključivanja u sistem penzijskog i invalidskog osiguranja prije navršenih 18 godina života. Osim toga, u Srbiji se osiguraniku - **ženi koja je rodila treće dijete**, po tom osnovu uračunava u **posebni staž** vrijeme u trajanju od dvije godine. Takođe, osiguraniku - ženi uračunava se u posebni staž vrijeme u trajanju od šest mjeseci za jednog dijete i godinu dana za dvoje djece.

U svim zemljama čije je zakonodavstvo predmet analize u ovom radu, predviđene su posebne kategorije osiguranika kojima se staž osiguranja računa sa uvećanim trajanjem, odnosno specifične kategorije zanimanja. U principu, u ovu kategoriju uglavnom spada rad na teškim, opasnim i po zdravlje štetnim poslovima. Zakoni navedenih zemalja koji uređuju penzijsko osiguranje predviđaju listu konkretnih specifičnih zanimanja, dok u

Hrvatskoj postoji **poseban zakon koji uređuje pitanja staža osiguranja sa povećanim trajanjem**, odnosno beneficiranog staža. Zakonom je propisano oko 95 radnih mesta na kojima se staž osiguranja računa sa povećanim trajanjem. Međutim, osim prema odredbama tog Zakona, beneficirani se staž priznaje i po posebnim propisima vojnom i policijskom osoblju, hrvatskim braniteljima iz Domovinskog rata, poslanicima i članovima Vlade i slično.

Što se tiče utvrđivanja visine starosne penzije, u Bosni i Hercegovini i Srbiji visina penzije određuje se množenjem ličnih bodova osiguranika sa vrijednošću opštег boda, množenjem ličnih bodova sa penzijskim faktorom i aktuelnom vrijednošću penzije u **Hrvatskoj**, te na osnovu penzijske osnovice u **Sjevernoj Makedoniji i Sloveniji**. Dalje, u **BiH** (na nivou Federacije) zakonom o penzijskom osiguranju predviđen je način utvrđivanja najnižeg iznos penzije i zagarantovanog iznosa penzije, a na nivou Republike Srpske zakonom je propisano da **najniža penzija ne može biti niža od 50% od prosječne penzije na teret države isplaćene za decembar prethodne godine**. U **Sloveniji** je propisan iznos najviše i najniže poreske osnovice, dok **Hrvatska** ima poseban akt, **Zakon o najvišoj penziji** koji određuje najvišu penziju koju prema zakonu o penzijskom osiguranju može ostvariti osiguranik.

U nastavku rada predstavljen je komparativni pregled u vezi navedenom tematikom u zemljama regionala.

BOSNA I HERCEGOVINA

Sistem penzijskog i invalidskog osiguranja u BiH u nadležnosti je entiteta. U tom smislu, sistem penzijskog i invalidskog osiguranja uređen je Zakonom o penzijskom i invalidskom osiguranju Federacije BiH i Zakonom o penzijskom i invalidskom osiguranju Republike Srpske.

Federacija BiH

Na nivou Federacije BiH, Zakonom o penzijskom i invalidskom osiguranju⁹ uređeno je **obavezno penzijsko i invalidsko osiguranje na osnovu međugeneracijske solidarnosti i dobrovoljno penzijsko i invalidsko osiguranje za lica koja nijesu obavezno osigurana u skladu sa zakonom**, kao i prava i obaveze na osnovu tih osiguranja.

Penzijsko i invalidsko osiguranje na osnovu generacijske solidarnosti je sistem penzijskog i invalidskog osiguranja u kojem se osiguranicima na načelima uzajamnosti i solidarnosti osiguravaju prava za slučaj nastanka rizika starosti, invalidnosti i fizičke onesposobljenosti, a članovima njihovih porodica prava za slučaj smrti osiguranika, odnosno korisnika prava.

Obim prava koja se ostvaruju u smislu odredaba zakona zavisi od dužine penzijskog staža osiguranika i visine plata i osnovica osiguranja na koje je plaćen doprinos za penzijsko i invalidsko osiguranje, izuzev u slučajevima koji su propisani ovim zakonom.

Shodno odrebama Zakona o PIO, osiguranikom se smatra lice osigurano na obavezno penzijsko i invalidsko osiguranje (osiguranik u obaveznom osiguranju) i lice osigurano na dobrovoljno penzijsko i invalidsko osiguranje (osiguranik u dobrovoljnem osiguranju). Osiguranicima u obaveznom osiguranju smatraju se zaposlena lica, lica koja obavljuju samostalnu djelatnost, vjerski službenici, kao i lica koja obavljuju poljoprivrednu djelatnost. Sa druge strane, lice koje nije osiguranik u obaveznom osiguranju može se osigurati na dobrovoljno osiguranje pod uslovima, u obimu i na način predviđen zakonom, ukoliko ima prebivalište na teritoriji Federacije ili teritoriji Brčko Distrikta, ima opštu zdravstvenu sposobnost, starije je od 15 godina a najkasnije do navršene 65. godine, te ako je državljanin Bosne i Hercegovine.

Penzijski staž (staž osiguranja i poseban staž)

Penzijski staž na osnovu kojeg se ostvaruju prava iz penzijskog i invalidskog osiguranja obuhvata staž osiguranja i poseban staž, kao i vrijeme koje se računa u penzijski staž po propisima koji su važili do stupanja na snagu ovog zakona (ukoliko zakonom nije drugačije određeno).

Pod **stažom osiguranja** podrazumijeva se *staž osiguranja sa efektivnim trajanjem i staž osiguranja sa uvećanim trajanjem*. U staž osiguranja sa efektivnim trajanjem računa se vrijeme koje je osiguranik, poslije 15. godine života, proveo u obaveznom ili dobrovoljnem osiguranju, za koje je uplaćen doprinos. Osiguraniku u obaveznom osiguranju u staž osiguranja sa efektivnim trajanjem računa se vrijeme provedeno na radu

⁹ Zakon o penzijskom i invalidskom osiguranju Federacije BiH, „Sl. novine Fbih“, br. 13/2018 i 93/2019 - odluka US, <https://www.paragraf.ba/propisi/fbih/zakon-o-penzijskom-i-invalidskom-osiguranju.html> (9.3.2020)

sa punim radnim vremenom, u skladu sa propisima o radu.¹⁰ U staž osiguranja sa uvećanim trajanjem računa se vrijeme u kojem je osiguranik radio na naročito teškom, opasnom i po zdravlje štetnom radnom mjestu odnosno poslu, kao i na radnom mjestu odnosno poslu na kojem osiguranik poslije navršenja određenih godina života ne može uspješno da obavlja svoju profesionalnu djelatnost i za koje je, pored doprinosa za staž osiguranja sa efektivnim trajanjem, plaćen doprinos srazmjerno stepenu uvećanja staža. Stepen uvećanja staža osiguranja zavisi od težine, opasnosti i štetnosti rada, odnosno od prirode posla, a može iznositi najviše 50%.

Kao poseban staž u dvostrukom trajanju, licima koja su uzela učešće u pripremama za odbranu BiH, odnosno koja su uzela učešće u odbrani BiH kao pripadnici Armije Republike BiH, odnosno Hrvatskog vijeća odbrane i organa unutrašnjih poslova, saglasno propisima koji su se na njih odnosili prije stupanja na snagu ovog zakona, u penzijski staž računa se vrijeme koje su proveli u pripremama za odbranu, odnosno u odbrani BiH u periodu od 18. septembra 1991. godine do 23. decembra 1995. godine, u skladu sa propisima o kriterijumima, načinu i postupku priznavanja i izdavanja uvjerenja na osnovu kojih se ovo vrijeme priznaje u penzijski staž kao poseban staž.¹¹

Poseban staž ne čini staž osiguranja bez obzira na to da li je unesen u matičnu evidenciju nosioca osiguranja.¹²

Starosna penzija

U pogledu **uslova** za starosnu penziju, Zakon predviđa da pravo na starosnu penziju ima osiguranik kada navrši **65 godina života i najmanje 15 godina staža osiguranja, odnosno najmanje 20 godina penzijskog staža, ili kada navrši 40 godina staža osiguranja bez obzira na godine života.**

Osiguraniku koji ima navršen staž osiguranja sa uvećanim trajanjem starosna granica za ostvarivanje prava na starosnu penziju snižava se za ukupno uvećanje staža. Uvećanje staža predstavlja razliku između ukupno utvrđenog staža osiguranja sa uvećanim trajanjem i staža osiguranja u efektivnom trajanju za isti period. Predviđena starosna granica može se snižavati najviše do 45 godina života.

Izuzetno od propisanih uslova za pravo na starosnu penziju, Zakon predviđa pravo na **prijevremenu starosnu penziju** za muškarce i žene. Shodno tome, **osiguranik muškarac ima pravo na starosnu penziju kad navrši najmanje u:**

- 2018. godini 60 godina i šest mjeseci života i 35 godina i šest mjeseci staža osiguranja;
- 2019. godini 61 godinu života i 36 godina staža osiguranja;
- 2020. godini 61 godinu i šest mjeseci života i 36 godina i šest mjeseci staža osiguranja;

¹⁰ Kao vrijeme provedeno na radu sa punim radnim vremenom podrazumijeva se i vrijeme koje je osiguranik proveo na radu sa nepunim radnim vremenom, ako je radno vrijeme, u skladu sa propisima o radu, izjednačeno sa punim radnim vremenom.

¹¹ U budžetu Federacije osiguravaju se sredstva za pokriće dijela visine penzije po osnovu priznatog posebnog staža i to za penzije ostvarene po zakonu.

¹² Poseban staž uračunava se u penzijski staž samo uz pismenu saglasnost lica na koga se taj staž odnosi. Licima koja su pravosnažnom presudom osuđena zbog krivičnog djela ratnog zločina, poseban staž ne računa se u penzijski staž.

- 2021. godini 62 godine života i 37 godina staža osiguranja;
- 2022. godini 62 godine i šest mjeseci života i 37 godina i šest mjeseci staža osiguranja;
- 2023. godini 63 godine života i 38 godina staža osiguranja;
- 2024. godini 63 godine i šest mjeseci života i 38 godina i šest mjeseci staža osiguranja;
- 2025. godini 64 godine života i 39 godina staža osiguranja;
- 2026. godini 64 godine i šest mjeseci života i 39 godina i šest mjeseci staža osiguranja.

Osiguranik žena ima pravo na starosnu penziju kad navrši najmanje u:

- 2018. godini 55 godina i šest mjeseci života i 30 godina i šest mjeseci staža osiguranja;
- 2019. godini 56 godina života i 31 godinu staža osiguranja;
- 2020. godini 56 godina i šest mjeseci života i 31 godinu i šest mjeseci staža osiguranja;
- 2021. godini 57 godina života i 32 godine staža osiguranja;
- 2022. godini 57 godina i šest mjeseci života i 32 godine i šest mjeseci staža osiguranja;
- 2023. godini 58 godina života i 33 godine staža osiguranja;
- 2024. godini 58 godina i šest mjeseci života i 33 godine i šest mjeseci staža osiguranja;
- 2025. godini 59 godina života i 34 godine staža osiguranja;
- 2026. godini 59 godina i šest mjeseci života i 34 godine i šest mjeseci staža osiguranja;
- 2027. godini 60 godina života i 35 godina staža osiguranja;
- 2028. godini 60 godina i šest mjeseci života i 35 godina i šest mjeseci staža osiguranja;
- 2029. godini 61 godinu života i 36 godina staža osiguranja;
- 2030. godini 61 godinu i šest mjeseci života i 36 godina i šest mjeseci staža osiguranja;
- 2031. godini 62 godine života i 37 godina staža osiguranja;
- 2032. godini 62 godine i šest mjeseci života i 37 godina i šest mjeseci staža osiguranja;
- 2033. godini 63 godine života i 38 godina staža osiguranja;
- 2034. godini 63 godine i šest mjeseci života i 38 godina i šest mjeseci staža osiguranja;
- 2035. godini 64 godine života i 39 godina staža osiguranja;
- 2036. godini 64 godine i šest mjeseci života i 39 godina i šest mjeseci staža osiguranja.

Izuzetak od propisanih uslova za starosnu penziju predstavlja i odredba koja predviđa da osiguranik ima pravo na starosnu penziju i kada navrši 40 godina penzijskog staža i najmanje 62 godine života.

Visina starosne penzije određuje se tako što se **lični bodovi osiguranika pomnože sa vrijednošću opšteg boda** na dan ostvarivanja prava. Ukupni lični bodovi osiguranika

utvrđuju se kao zbir ličnih bodova na osnovu staža osiguranja i ličnih bodova na osnovu posebnog staža. **Lični bodovi na osnovu staža osiguranja** dobijaju se množenjem ličnog koeficijenta osiguranika i njegovog staža osiguranja. Za određivanje ličnih bodova osiguranika, penzijski staž može iznositi i više od 40 godina. U cilju određivanja ličnih bodova osiguranika, **penzijski staž se iskazuje brojčano**, a utvrđuje se tako da se svaka godina računa kao 1, svaki mjesec kao 0,083333, a svaki dan kao 0,002777.

Licima koja na osnovu zakona ostvaruju pravo na poseban staž, prilikom izračunavanja penzije, lični bodovi za svaku godinu posebnog staža iznose 0,5 bodova za priznatu punu godinu ostvarenog posebnog staža, za svaki mjesec iznose 0,041666 boda, a za svaki dan iznose 0,001388 boda. *Kao jedan mjesec računa se 30 dana.*

Lični koeficijent osiguranika utvrđuje se tako što se zbir godišnjih ličnih koeficijenata podijeli sa periodom za koji su obračunati. Period za koji su obračunati godišnji lični koeficijenti utvrđuje se tako da se svaka godina računa kao 1, svaki mjesec kao 0,083333, a svaki dan kao 0,002777, pri čemu se licima koja na osnovu zakona ostvaruju pravo na poseban staž, za svaki mjesec računa 0,041666 boda, a za svaki dan 0,001388 boda.

Godišnji lični koeficijent osiguranika utvrđuje se tako što se ukupan iznos plata¹³, odnosno osnovica osiguranja osiguranika, počev od 1. januara 1970. godine, izuzimajući godinu ostvarivanja prava i 1992, 1993, 1994. i 1995. godinu, za svaku kalendarsku godinu podijeli sa prosječnom godišnjom platom u SR BiH, odnosno u Federaciji, za istu kalendarsku godinu. Za godinu ostvarivanja prava ne utvrđuje se godišnji lični koeficijent, osim u slučaju kada se pravo na penziju ostvaruje samo na osnovu tog staža osiguranja. Ukoliko su plate, odnosno osnovice osiguranja unesene u matičnu evidenciju nosioca osiguranja u neto iznosu, onda se dijele sa prosječnom godišnjom neto platom u SR BiH, odnosno Federaciji, a ako su unesene u bruto iznosu, onda se dijele sa prosječnom godišnjom bruto platom. Godišnji lični koeficijent može iznositi najviše pet.

Vrijednost opšteg boda na dan stupanja na snagu ovog zakona iznosi 7 eura.¹⁴

Osiguranicima (muškarcima i ženama) koji ostvaruju pravo na prijevremenu starosnu penziju, iznos ostvarene penzije umanjuje se za 0,333333% za svaki mjesec ranijeg odlaska u penziju u odnosu na propisanih 65 godina života.

Osim toga, Zakon predviđa i **stimulaciju za kasniji odlazak u starosnu penziju**, pa se u tom smislu za svaki mjesec kasnijeg odlaska u starosnu penziju u odnosu na propisanih 65 godina života, iznos ostvarene penzije uvećava se za 0,166666 %.

Usklađivanje opšteg boda i penzija

Vrijednost opšteg boda usklađuje se 15. aprila svake godine, počev od 1. januara 2019. godine, prema procentu porasta prosječne bruto plate u Federaciji u prethodnoj godini.

¹³ Pod ukupnim iznosom plata, odnosno osnovica osiguranja podrazumijeva se ukupan godišnji iznos plata, osnovica osiguranja, novčanih i nenovčanih prihoda i naknada koje je osiguranik ostvario, na koje je obračunat i uplaćen doprinos.

¹⁴ Vrijednost opšteg boda izražena je u nacionalnoj valuti, konvertibilna marka (KM). Za konvertovanje nacionalne valute u euro korišćena je internet stranica Oanda <https://www1.oanda.com/currency/converter/>

Vrijednost opšeg boda, uz saglasnost Vlade Federacije Bosne i Hercegovine, utvrđuje i objavljuje nosilac osiguranja u „Službenim novinama Federacije BiH“.

U slučaju promjene obuhvata bruto plate u smislu Zakona o porezu na dohodak, vrijednost opšteg boda usklađuje se **na način na koji se vrši usklađivanje penzija**. Takvo usklađivanje vrijednosti boda može se sprovoditi najviše dvije uzastopne kalendarske godine.

Penzije se usklađuju 15. aprila svake godine na način da se usklađivanje vrši u visini zbira 50% procenta porasta potrošačkih cijena i 50% procenta porasta realnog bruto društvenog proizvoda u Federaciji u prethodnoj godini, a prema podacima Federalnog zavoda za statistiku, osim penzija ostvarenih u godini u kojoj se vrši usklađivanje, a najviše do stope rasta realnog bruto društvenog proizvoda u prethodnoj godini. Izuzetno od navedenog, najviše penzije se ne usklađuju/povećavaju sve dok najniži iznos penzije ne dostigne 1/5 (jednu petinu) iznosa najviše penzije ostvarene po zakonu.

Vlada Federacije može odlučiti da izvrši vanredno usklađivanje penzija. Vanredno usklađivanje može se sprovesti jednom u tekućoj godini ako je stopa rasta realnog bruto društvenog proizvoda u prethodne dvije kalendarske godine veća od 3% i ako nema akumuliranog deficit budžeta Federacije, a najviše do stope rasta realnog bruto društvenog proizvoda u prethodnoj godini. Vlada Federacije donosi odluku o vanrednom usklađivanju do kraja mjeseca od kojeg se vrši vanredno usklađivanje.

Najniža i zagarantovana penzija

Najniži iznos penzije pripada korisniku starosne, porodične, odnosno invalidske penzije, kome je penzija određena u manjem iznosu od penzije utvrđene u skladu sa zakonom. Najniži iznos penzije je iznos najniže penzije isplaćene za decembar 2016. godine u Federaciji, usklađene za sva pripadajuća povećanja na dan ostvarivanja prava, a dalje se usklađuje u skladu sa prethodno navedenom odredbom o usklađivanju penzija. Izuzetno, ukoliko postoje finansijske mogućnosti, Vlada Federacije može posebnom odlukom utvrditi povećanje iznosa najniže penzije u procentu većem od procenta predviđenog zakonom, a najviše do stope rasta realnog bruto društvenog proizvoda u prethodnoj godini.

Zagarantovani iznos penzije pripada osiguraniku koji je ostvario pravo na penziju sa 40 godina staža osiguranja, a kome je penzija određena u manjem iznosu od penzije utvrđene zakonom. Zagarantovani iznos penzije je iznos zagarantovane penzije isplaćene za decembar 2016. godine u Federaciji, usklađene za sva pripadajuća povećanja na dan ostvarivanja prava, a dalje se usklađuje u skladu sa u skladu sa prethodno navedenom odredbom o usklađivanju penzija.

Izuzeci od najniže penzije odnose se na osiguranike koji su ostvarili pravo na srazmerni dio penzije po međunarodnim ugovorima, kao i na korisnike koji nemaju prebivalište na teritoriji BiH, ukoliko međunarodnim ugovorom nije drugačije uređeno.

Republika Srpska

U Republici Srpskoj, obavezno penzijsko i invalidsko osiguranje na osnovu međugeneracijske solidarnosti i dobrovoljno penzijsko i invalidsko osiguranje za lica koja nijesu obavezno osigurana u skladu sa zakonom, kao i prava i obaveze na osnovu tih osiguranja uređeni su Zakonom o penzijskom i invalidskom osiguranju.¹⁵

Obaveznim i dobrovoljnim osiguranjem, na načelima uzajamnosti i solidarnosti, osiguranicima se obezbeđuju prava u slučaju starosti i invalidnosti, a u slučaju smrti osiguranika, odnosno korisnika penzije, pravo se obezbeđuje članovima njihovih porodica. Osiguranik je, u skladu sa ovim zakonom, lice osigurano na obavezno penzijsko i invalidsko osiguranje i lice osigurano na dobrovoljno penzijsko i invalidsko osiguranje. Osiguranikom u obaveznom osiguranju smatra se zaposleno lice, lice koje obavlja samostalnu djelatnost, lice koje obavlja svešteničku dužnost ili vjersku službu, i lice koje obavlja poljoprivrednu djelatnost.

Lice koje nije osiguranik u obaveznom osiguranju može se osigurati na dobrovoljno osiguranje pod uslovima, u obimu i na način predviđen ovim zakonom, ako ima prebivalište na teritoriji Republike ili teritoriji Brčko Distrikta, opštu zdravstvenu sposobnost, ako je starije od 15 godina i mlađe od 65 godina života.

Penzijski staž (staž osiguranja i poseban staž)

Penzijski staž na osnovu kojeg se ostvaruju prava iz penzijskog i invalidskog osiguranja obuhvata **staž osiguranja i poseban staž**.

Pod stažom osiguranja podrazumijeva se staž osiguranja sa efektivnim trajanjem i staž osiguranja sa uvećanim trajanjem. U staž osiguranja sa efektivnim trajanjem računa se vrijeme koje je osiguranik, poslije 15. godine života, proveo u obaveznom i dobrovoljnem osiguranju, za koje je uplaćen doprinos. Osiguraniku u obaveznom osiguranju u staž osiguranja sa efektivnim trajanjem računa se vrijeme provedeno na radu sa punim radnim vremenom u skladu sa propisima o radu.¹⁶

U staž osiguranja sa uvećanim trajanjem računa se vrijeme u kojem je osiguranik radio na naročito teškom, opasnom i po zdravlje štetnom radnom mjestu odnosno poslu, kao i na radnom mjestu odnosno poslu na kojem osiguranik poslije navršenja određenih godina života ne može uspješno da obavlja svoju profesionalnu djelatnost i za koje je, pored doprinosa za staž osiguranja sa efektivnim trajanjem, plaćen doprinos srazmjerno stepenu uvećanja staža. Stepen uvećanja staža osiguranja zavisi od težine, opasnosti i štetnosti rada, odnosno od prirode posla, a može iznositi najviše 50%. U staž osiguranja sa uvećanim trajanjem računa se vrijeme koje je osiguranik radio kao: lice sa najmanje 70% tjelesnog oštećenja, vojni invalid od I do VI grupe, ili civilni invalid rata od I do VI grupe.

¹⁵ Zakon o penzijskom i invalidskom osiguranju, „Sl. glasnik RS“, br. 134/2011, 82/2013, 96/2013 - odluka US i 103/2015,

<https://www.paragraf.ba/propisi/republika-srpska/zakon-o-penzijskom-i-invalidskom-osiguranju.html> (26.2.2020)

¹⁶ Kao vrijeme provedeno na radu sa punim radnim vremenom podrazumijeva se i vrijeme koje je osiguranik proveo na radu sa skraćenim radnim vremenom, ako je radno vrijeme, u skladu sa propisima o radu, izjednačeno sa punim radnim vremenom.

Poseban staž u dvostrukom trajanju računa se:

- borcu, pripadniku oružanih snaga Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije ili vojnih formacija pod komandom tih snaga, za vrijeme oružanih sukoba na teritoriji te države od 17. avgusta 1990. do 19. maja 1992. godine; i
- borcu, pripadniku Vojske Republike Srpske i pripadniku Ministarstva unutrašnjih poslova, za vrijeme oružanih sukoba na teritoriji bivše BiH od 19. maja 1992. godine do demobilizacije.

Navedenim licima u poseban staž u dvostrukom trajanju računa se i vrijeme provedeno u zarobljeništvu, kao i vrijeme provedeno na liječenju i medicinskoj rehabilitaciji, zbog posljedica bolesti ili povreda zadobijenih u oružanim sukobima i zarobljeništvu.

Starosna penzija

Shodno Zakonu, pravo na starosnu penziju ima osiguranik kada navrši 65 godina života i najmanje 15 godina staža osiguranja.

Osiguranik koji nema navršenih 65 godina života ima pravo na starosnu penziju kada navrši 60 godina života i 40 godina penzijskog staža. Osiguranik žena koja nema navršenih 65 godina života ima pravo na starosnu penziju kada navrši 58 godina života i 35 godina staža osiguranja.

Izuzetno, pravo na starosnu penziju ima policijski službenik, službenik Sudske policije Republike Srpske i pripadnik službe obezbjeđenja - policajac kazneno-popravne ustanove u Republici Srpskoj **kada navrši 40 godina penzijskog staža, bez obzira na godine života.**

Osim toga, izuzetno od propisanih uslova, osiguranik žena sa najmanje 15 godina staža osiguranja ima pravo na starosnu penziju kad navrši u:

- 2012. godini 60 godina i četiri mjeseca života;
- 2013. godini 61 godinu života;
- 2014. godini 61 godinu i osam mjeseci života;
- 2015. godini 62 godine i četiri mjeseca života;
- 2016. godini 63 godine života;
- 2017. godini 63 godine i osam mjeseci života;
- 2018. godini 64 godine i četiri mjeseca života.

Izuzetno od propisanih uslova, osiguranik sa 40 godina penzijskog staža ima pravo na starosnu penziju kad navrši u:

- 2012. godini bez obzira na godine života;
- 2013. godini 56 godina života;
- 2014. godini 56 godina i četiri mjeseca života;
- 2015. godini 56 godina i osam mjeseci života;
- 2016. godini 57 godina života;
- 2017. godini 57 godina i četiri mjeseca života;
- 2018. godini 57 godina i osam mjeseci života;
- 2019. godini 58 godina života;

- 2020. godini 58 godina i četiri mjeseca života;
- 2021. godini 58 godina i osam mjeseci života;
- 2022. godini 59 godina života;
- 2023. godini 59 godina i četiri mjeseca života;
- 2024. godini 59 godina i osam mjeseci života.

Takođe, izuzetno od propisanih uslova, osiguranik žena sa 35 godina staža osiguranja ima pravo na starosnu penziju kad navrši u:

- 2012. godini bez obzira na godine života;
- 2013. godini 54 godine života;
- 2014. godini 54 godine i četiri mjeseca života;
- 2015. godini 54 godine i osam mjeseci života;
- 2016. godini 55 godina života;
- 2017. godini 55 godina i četiri mjeseca života;
- 2018. godini 55 godina i osam mjeseci života;
- 2019. godini 56 godina života;
- 2020. godini 56 godina i četiri mjeseca života;
- 2021. godini 56 godina i osam mjeseci života;
- 2022. godini 57 godina života;
- 2023. godini 57 godina i četiri mjeseca života;
- 2024. godini 57 godina i osam mjeseci života.

Osiguraniku koji ima navršen staž osiguranja sa uvećanim trajanjem starosna granica za ostvarivanje prava na starosnu penziju (65 godina) snižava se za ukupno uvećanje staža. Uvećanje staža je razlika između ukupno utvrđenog staža osiguranja sa uvećanim trajanjem i staža osiguranja u efektivnom trajanju za isti period. Starosna granica može se snižavati najviše do 55 godina života.

Visina starosne penzije određuje se tako što se lični bodovi osiguranika pomnože sa vrijednošću opšteg boda na dan ostvarivanja prava.

Lični bodovi osiguranika utvrđuju se množenjem ličnog koeficijenta osiguranika i njegovog penzijskog staža. Za određivanje ličnih bodova osiguranika penzijski staž može iznositi najviše 40 godina. Radi određivanja ličnih bodova osiguranika, penzijski staž se iskazuje brojčano, a utvrđuje se tako da se svaka godina računa kao 1, svaki mjesec kao 0,083333, a svaki dan kao 0,002777. Kao jedan mjesec računa se 30 dana.

Lični koeficijent osiguranika utvrđuje se tako što se zbir godišnjih ličnih koeficijenata podijeli sa periodom za koji su obračunati. Osiguraniku koji nije navršio staž osiguranja poslije 1. januara 1970. godine ili nema podataka o platama i osnovicama osiguranja za staž osiguranja navršen poslije tog datuma lični koeficijent iznosi 1.

Godišnji lični koeficijent utvrđuje se tako što se ukupan iznos plata, odnosno osnovica osiguranja osiguranika, počev od 1. januara 1970. godine do godine koja prethodi godini ostvarivanja prava, izuzimajući 1992. i 1993. godinu, za svaku kalendarsku godinu podijeli sa prosječnom godišnjom platom u SR BiH, odnosno Republici Srpskoj, za istu kalendarsku godinu.

Pod ukupnim iznosom plata, odnosno osnovica osiguranja, podrazumijeva se ukupan godišnji iznos plata, osnovica osiguranja, novčanih i nenovčanih prihoda i naknada koje je osiguranik ostvario, na koje je obračunat i uplaćen doprinos.

Ukoliko su plate, odnosno osnovice osiguranja unesene u matičnu evidenciju Fonda u neto iznosu, onda se dijele sa prosječnom godišnjom neto platom u SR BiH, odnosno Republici, a ako su unesene u bruto iznosu, onda se dijele sa prosječnom godišnjom bruto platom.

Godišnji lični koeficijent može iznositi najviše četiri.

Vrijednost opšteg boda na dan stupanja na snagu ovog zakona iznosi **4,75 eura**.

Usklađivanje vrijednosti opšteg boda i penzija

Vrijednost opšteg boda usklađuje se od 1. januara svake godine, počev od 2013. godine, prema procentu promjene prosječne neto plate u Republici u prethodnoj godini. Ukoliko je procenat promjene prosječne neto plate u Republici u prethodnoj godini negativan, **vrijednost opšteg boda se ne usklađuje**.

Penzije ostvarene do 31. decembra prethodne godine usklađuju se od 1. januara svake godine, počevši od 2013. godine, prema procentu koji predstavlja polovinu zbira procenta promjene prosječne neto plate i procenta promjene potrošačkih cijena na godišnjem nivou u Republici u prethodnoj godini.

Ukoliko je procenat koji predstavlja polovinu zbira procenta promjene prosječne neto plate i procenta promjene potrošačkih cijena na godišnjem nivou u Republici u prethodnoj godini negativan, penzije se ne usklađuju.

Vlada Republike Srpske može odlučiti da izvrši vanredno usklađivanje opšteg boda i penzija, Ukoliko postoje mogućnosti. Odluku o tome Vlada donosi do kraja mjeseca od kojeg se vrši vanredno usklađivanje.

Najniža penzija

Korisniku kome je penzija određena u manjem iznosu od najnižeg iznosa penzije utvrđenog ovim članom isplaćuje se najniža penzija. **Najniža penzija ne može biti niža od 50% od prosječne penzije na teret Republike isplaćene za decembar prethodne godine**. Najniža starosna i invalidska penzija na teret Republike zavisi od dužine penzijskog staža, i određuje se u procentu od prosječne penzije na teret Republike isplaćene za decembar prethodne godine:

- za 15 godina penzijskog staža i više a manje od 20 godina ne može biti niža od 60%;
- za 20 godina penzijskog staža i više a manje od 30 godina ne može biti niža od 70%;
- za 30 godina penzijskog staža i više a manje od 40 godina ne može biti niža od 80%;
- za 40 godina penzijskog staža i više ne može biti niža od prosječne penzije na teret Republike isplaćene za decembar prethodne godine.

Vlada donosi akt o određivanju iznosa najniže penzije.

Pomenute odredbe ne odnose se na srazmjerne penzije ostvarene primjenom međunarodnih ugovora o socijalnom osiguranju i Sporazuma o međusobnim pravima i obavezama u sproveđenju penzijskog i invalidskog osiguranja u BiH.

HRVATSKA

Prvi stub penzijskog osiguranja u Republici Hrvatskoj zasnovan je na sistemu obaveznog penzijskog osiguranja po principu generacijske solidarnosti, tekućeg finansiranja izdataka i unaprijed definisanim davanjima. Osiguranicima su na načelima uzajamnosti (zavisnost visine penzije od dužine staža i visine plata) i solidarnosti (socijalna preraspodjela u korist određenih grupa) obavezno osigurana prava u slučaju starosti i smanjenja radne sposobnosti.

Lični bodovi kao faktor izračunavanja penzije su lično uslovljena veličina od koje se polazi pri izračunavanju svih vrsta penzije. Prilikom utvrđivanja ličnih bodova uzimaju se u obzir tri lično uslovljena faktora, a to su: prosječni vrijednosni bodovi (penzija zavisi od plata odnosno osnovica osiguranja), penzijski staž (period učešća osiguranika u osiguranju i trajanje perioda plaćanja doprinosa) i polazni faktor kojim se penzija umanjuje korisnicima prijevremene starosne penzije, odnosno uvećava korisnicima starosne penzije ostvarene nakon granice propisane za starosnu penziju.

Drugi stub je takođe obavezno penzijsko osiguranje i uređen je Zakonom o obaveznim penzijskim fondovima. Njima upravljaju posebna penzijska društva koja su u privatnom vlasništvu, a pod nadzorom Hrvatske agencije za nadzor finansijskih usluga (Hanfa).

Treći stub je dobrovoljan i u nadležnosti je društava za upravljanje dobrovoljnim penzijskim fondovima. Taj stub sličan je investicionom fondu jer novac ulaze u dionice, obveznice i novčane depozite, ali uz određena zakonska ograničenja.¹⁷

Uslovi za starosnu penziju

Pravo na starosnu penziju ima osiguranik kada navrši 65 godina života i 15 godina penzijskog staža.

Izuzetno od ovih redovnih uslova, u prelaznom periodu od 1. januara 2020. do 31. decembra 2029. pravo na starosnu penziju sa navršenih 15 godina penzijskog staža osiguranik (žena) ima kada navrši:

- u 2020. godini - 62 godine života i šest mjeseci života;
- u 2021. godini - 62 godine života i devet mjeseci života;
- u 2022. godini - 63 godine života;
- u 2023. godini - 63 godine života i tri mjeseca života;
- u 2024. godini - 63 godine života i šest mjeseci života;
- u 2025. godini - 63 godine života i devet mjeseci života;
- u 2026. godini - 64 godine života;
- u 2027. godini - 64 godine života i tri mjeseca života;
- u 2028. godini - 64 godine života i šest mjeseci života;
- u 2029. godini - 64 godine života i devet mjeseci života.

¹⁷ Središnji državni portal, *Sustav mirovinskog osiguranja Hrvatske*, <https://gov.hr/moja-uprava/rad/mirovine/sustav-mirovinskog-osiguranja/212> (2.3.2020)

Osiguranicima koji po prvi put ostvaruju pravo na starosnu penziju nakon propisane dobi i koji imaju navršenih 35 godina penzijskog staža polazni faktor za određivanje penzije povećava se za 0,34% za svaki kalendarски mjesec nakon navršenih godina života propisanih za sticanje prava na starosnu penziju.

Uslovi za prijevremenu penziju

Pravo na prijevremenu starosnu penziju ima osiguranik kada navrši 60 godina života i 35 godina penzijskog staža.

Izuzetno od ovoga, u prelaznom periodu od 1. januara 2020. do 31. decembra 2029. osiguranik (žena) ima pravo na prijevremenu starosnu penziju kada navrši:

- u 2020. godini – 57 godina i šest mjeseci života i 32 godine i šest mjeseci penzijskog staža;
- u 2021. godini – 57 godina i devet mjeseci života i 32 godine i devet mjeseci penzijskog staža;
- u 2022. godini - 58 godina života i 33 godine penzijskog staža;
- u 2023. godini – 58 godina i tri mjeseca života i 33 godine i tri mjeseca penzijskog staža;
- u 2024. godini – 58 godina i šest mjeseci života i 33 godine i šest mjeseci penzijskog staža;
- u 2025. godini – 58 godina i devet mjeseci života i 33 godine i devet mjeseci penzijskog staža;
- u 2026. godini – 59 godina života i 34 godine penzijskog staža;
- u 2027. godini – 59 godina i tri mjeseca života i 34 godine i tri mjeseca penzijskog staža;
- u 2028. godini – 59 godina i šest mjeseci života i 34 godine i tri mjeseca penzijskog staža;
- u 2029. godini – 59 godina i devet mjeseci života i 34 godine i devet mjeseci penzijskog staža.

Polazni faktor za određivanje prijevremene starosne penzije smanjuje se za 0,2% za svaki mjesec prije navršenih godina života osiguranika propisanih za sticanje prava na starosnu penziju.

Osim toga, pravo na starosnu penziju za dugogodišnjeg osiguranika ima osiguranik kada navrši 60 godina života i 41 godinu staža osiguranja u efektivnom trajanju¹⁸. Pravo na starosnu penziju za dugogodišnjeg osiguranika ne mogu ostvariti osobe koje su navršile životnu dob za ostvarivanje prava na starosnu penziju.

Pravo na prijevremenu starosnu penziju ima osiguranik koji je nakon prestanka osiguranja prouzrokovanih stečajem, neposredno prije ispunjenja uslova za ostvarivanje prava na penziju proveo u neprekidnom trajanju najmanje dvije godine kao nezaposlena osoba prijavljena službi nadležnoj za zapošljavanje. Ovo pravo pripada najranije s danom ispunjenja uslova ako se osiguranik s tim danom odjavi iz evidencije nadležne službe za zapošljavanje. Pravo na penziju ostvaruje se bez umanjenja.¹⁹

¹⁸ Staž osiguranja u efektivnom trajanju predstavlja period proveden u obveznom penzijskom osiguranju i produženom osiguranju u stvarnom trajanju.

¹⁹ Zakon o mirovinskom osiguranju, „Narodne novine“ br. 157/13, 151/14, 33/15, 93/15, 120/16, 18/18, 62/18, 115/18, 102/19 <https://www.zakon.hr/z/91/Zakon-o-mirovinskom-osiguranju> (2.3.2020)

Uslovi za prijevremenu penziju za specifične kategorije zanimanja

Osiguranici koji rade na naročito teškim i za zdravlje i radnu sposobnost štetnim radnim mjestima i osiguranici kojima nakon određenih godina života, zbog prirode i težine posla, fiziološke funkcije organizma opadaju u toj mjeri da onemogućavaju dalje uspješno obavljanje tog posla, kao i osiguranici slijepe osobe, osobe oboljele od distrofije i srodnih mišićnih i neuromišićnih bolesti, oboljeli od paraplegije, cerebralne i dječje paralize, multiple skleroze i srodnih bolesti, reumatoидног artritisa, gluve osobe te osobe kod kojih postoje funkcionalni poremećaji zbog kojih se ne mogu samostalno kretati bez upotrebe invalidskih kolica, osim prava propisanih Zakonom o penzijskom i invalidskom osiguranju ostvaruju prava i prema **Zakonu o stažu osiguranja sa povećanim trajanjem²⁰**. Zakon prepoznaje veliki broj zanimanja u okviru kategorija profesija poput rudarstva, kamenoloma, šumarstva, proizvodnje stakla, pomorstva, tesktile industrije, ribarstva, komunalnih djelatnosti, građevinarstva, saobraćaja i slično.

Takođe, predviđena su zanimanja na kojima fiziološke funkcije organizma nakon određenih godina života opadaju u toj mjeri da onemogućavaju uspješno obavljanje zanimanja na tim radnim mjestima, na primjer plesač klasičnog baleta, operski pjevač, pilot, nastavnik padobranstva, ronilac i sl.

Osim navedenog zakona, posebnim propisima su uređene još neke specifične kategorije osiguranika koji imaju pravo na povoljnije uslove penzionisanja: aktivno vojno osoblje, policijski službenici i ovlašćeni službenici pravosuđa, hrvatski branitelji iz Domovinskog rata, poslanici, članovi Vlade, sudije Ustavnog suda i predsjednik države, bivši politički zatvorenici, redovni članovi Hrvatske akademije nauke i umjetnosti, zvaničnici u saveznim tijelima SFRJ, radnici izloženi azbestu, članovi Savjeta odbrane, kao i pojedini osiguranici koji ostvaruju prava na povoljnije uslove za penziju u skladu sa ranijim propisima o penzijama (pripadnici Jugoslovenske narodne armije).

Obračun penzija

Iznos penzije računa se tako što se **lični bodovi** pomnože sa **penzijskim faktorom** i aktuelnom vrijednošću penzije. Dodatak na penziju uračunava se u iznos penzije, odnosno predstavlja njen sastavni dio. Dodatak se utvrđuje na način i pod uslovima propisanim **Zakonom o dodatku na penzije ostvarene prema Zakonu o penzijskom osiguranju²¹** i određuje se na penzije ostvarene u periodu od 1999. do 2010. godine u rasponu od 4% do 27%, a od 1. januara 2010. godine u iznosu od 27 %. Od 1. januara 2012. godine dodatak je sastavni dio penzije.

Lični bodovi zavise od penzijskog staža i plata koje je osiguranik ostvario za vrijeme radnog vijeka, a utvrđuju se tako što se prosječni vrijednosni bodovi pomnože sa ukupnim penzijskim stažem i **polaznim faktorom** i jednako se računaju za sve vrste penzija.

Vrijednosni bodovi računaju se tako da se plata, odnosno osnovica osiguranja podijeli sa prosječnom platom svih zaposlenih u Hrvatskoj za istu kalendarsku godinu, a za proračun uzimaju se u obzir plate od 1970. do godine koja prethodi godini ostvarivanja prava. Za utvrđivanje vrijednosnih bodova za kalendarske godine, počevši od 1. januara 2003.

²⁰ Zakon o stažu osiguranja s povećanim trajanjem, „Narodne novine“ br. 115/18

<https://www.zakon.hr/z/704/Zakon-o-sta%C5%BEu-osiguranja-s-pove%C4%87anim-trajanjem> (2.3.2020)

²¹ Zakon o dodatku na mirovine ostvarene prema Zakonu o mirovinskom osiguranju, „Narodne novine“ br. 79/07, 114/11, 115/18, <https://www.zakon.hr/z/497/Zakon-o-dodatku-na-mirovine-ostvarene-prema-Zakonu-o-mirovinskom-osiguranju> (2.3.2020)

godine, u kojima je osiguranik ostvario platu, odnosno osnovicu veću od najviše godišnje osnovice za obračunavanje doprinosa prema propisima o doprinosima za obavezna osiguranja, uzima se najviša godišnja osnovica za godinu za koju se utvrđuju vrijednosni bodovi srazmjerne stažu osiguranja ostvarenom u toj godini. Plata ostvarena u godini u kojoj se ostvaruje pravo na penziju ne uzima se za utvrđivanje vrijednosnih bodova. Stoga, ako je dan priznanja prava na penziju 31. decembar ili neki raniji datum u toj godini, plata ostvarena za tu godinu kao i otpremnina neće se uzeti za proračun visine penzije. Prosječni vrijednosni bodovi računaju se kao prosjek vrijednosnih bodova u obračunskom periodu.

Polazni faktor zavisi od životne dobi osiguranika na dan sticanja prava na penziju. Polazni faktor određuje u kojem se rasponu uzimaju vrijednosni bodovi pri određivanju penzije. Vrijednosni bodovi uzimaju se u punom rasponu (polazni faktor 1,0):

- za invalidsku penziju;
- za privremenu invalidsku penziju;
- za porodičnu penziju nakon smrti osiguranika;
- za starosnu penziju;
- za starosnu penziju za dugogodišnjeg osiguranika;
- za prijevremenu starosnu penziju.

Prijevremena starosna penzija se smanjuje, odnosno polazni faktor za određivanje prijevremene starosne penzije određuje se tako da se polazni faktor 1,0 smanjuje za svaki mjesec ranijeg odlaska u penziju prije navršenih godina života osiguranika propisanih za sticanje prava na starosnu penziju za 0,2%. Polazni faktor zavisi od broja mjeseci ranijeg sticanja prava na penziju u odnosu na propisanu dob za starosnu penziju. Smanjenje polaznog faktora je trajno i ne zavisi od dužine penzijskog staža.

Starosna penzija povećava se, odnosno za određivanje starosne penzije osiguranika koji prvi put stiče pravo na penziju nakon navršene 65. godine života i 35 godina penzijskog staža polazni faktor (1,0) povećava se 0,34% za svaki mjesec nakon navršenih godina života osiguranika propisanih za sticanje prava na starosnu penziju, a najviše za pet godina. Za određivanje porodične penzije i za osiguranika koji je umro nakon navršene 65. godine života i nije stekao pravo na penziju vrijednost polaznog faktora utvrđuje se na jednak način.

Ženi osiguraniku u periodu od 1. januara 2020. do 31. decembra 2029. godine, koja prvi put stiče pravo na penziju i ima najmanje 35 godina penzijskog staža, penzija se povećava za 0,34% za svaki mjesec koji je protekao od navršene starosne dobi za starosnu penziju iz prelaznog perioda.

Starosna penzija za dugogodišnjeg osiguranika ne povećava se za svaki mjesec nakon navršene 60. godine života do dana ostvarivanja prava. Polazni faktor iznosi 1,0. Isti je polazni faktor i za određivanje porodične penzije i za osiguranika koji je u trenutku smrti ispunjavao uslove za starosnu penziju za dugogodišnjeg osiguranika.

Penzijskim faktorom određuje se u kojem se rasponu uzimaju lični bodovi pri određivanju visine penzije. Penzijski faktor iznosi za:

1) starosnu penziju	1,0
2) starosnu penziju koja se isplaćuje osiguraniku za vrijeme zaposlenja do polovine punog radnog vremena	1,0
3) starosnu penziju stečenu prema posebnom propisu o pravima iz penzijskog osiguranja vojnih lica, policijskih službenika i ovlašćenih slubenih lica ili propisu o posebnim pravima iz penzijskog osiguranja zaposlenog na poslovima razminiranja koja se isplaćuje za vrijeme zaposlenja sa punim radnim vremenom	0,5
4) starosnu penziju stečenu prema posebnom propisu o pravima iz penzijskog osiguranja vojnih lica, policijskih službenika i ovlašćenih slubenih lica ili propisu o posebnim pravima iz penzijskog osiguranja zaposlenog na poslovima razminiranja koja se isplaćuje za vrijeme zaposlenja tih osoba do polovine punog radnog vremena	1,0
5) starosnu penziju za dugogodišnjeg osiguranika koja se isplaćuje za vrijeme zaposlenja do polovine punog radnog vremena	1,0
6) prijevremenu starosnu penziju	1,0
7) prijevremenu starosnu penziju koja se isplaćuje za vrijeme zaposlenja do polovine punog radnog vremena	1,0
8) privremenu invalidsku penziju koja se isplaćuje za vrijeme nezaposlenosti	0,8
9) invalidsku penziju zbog potpunog gubitka radne sposobnosti	1,0
10) invalidsku penziju zbog djelimičnog gubitka radne sposobnosti koja se isplaćuje za vrijeme nezaposlenosti	0,8
11) invalidsku penziju zbog djelimičnog gubitka radne sposobnosti koja se isplaćuje osiguraniku za vrijeme zaposlenja, odnosno obavljanja samostalne djelatnosti, ako je uzrok bolest ili povreda van rada	0,5
12) invalidsku penziju ostvarenu zbog djelimičnog gubitka radne sposobnosti uzrokovane povredom na radu ili profesionalnom bolešću koja se isplaćuje osiguraniku za vrijeme zaposlenja ili obavljanja samostalne djelatnosti	0,6667
13) porodičnu penziju u slučaju ako penzija pripada samo udovici, odnosno udovcu i djeci osiguranika, ili samo roditeljima, ili braći, sestrama i drugoj djeci bez roditelja uzetoj na izdržavanje, i to ako penziju koristi:	
- jedan član porodice	0,7
- dva člana porodice	0,8
- tri člana porodice	0,9
- četiri i više članova porodice	1,0

Ako pravo na porodičnu penziju ima udovica, odnosno udovac, djeca i roditelji osiguranika, penzijski faktor udovici, odnosnu udovcu i djeci iznosi 0,9, a za roditelje 0,1. Ako pravo na porodičnu penziju ima udovica, odnosno udovac, djeca ili roditelji i drugi članovi porodice (brat, sestra i drugo dijete bez roditelja uzeto na izdržavanje), penzijski se faktor udovici, odnosnu udovcu, djeci ili roditeljima iznosi 0,9, a drugim članovima porodice ostatak do 1,0.

Ako pravo na porodičnu penziju ima udovica, odnosno udovac i bivši bračni drug osiguranika, odnosno korisnika penzije, oboje se, radi određivanja porodične penzije, smatraju jednim članom porodice pa im se penzijski faktor određuje za jednog člana porodice.

Osiguraniku koji ostvaruje penziju samo prema *Zakonu o penzijskom osiguranju*, a penzija određena na osnovu navršenog penzijskog staža i ostvarenih plata mu je manja od najniže penzije, određuje se po službenoj dužnosti najniža penzija. Upravni odbor Zavoda utvrđuje vrijednost najniže penzije 1. januara i 1. jula svake kalendarske godine. Najniža penzija određuje se za svaku godinu penzijskog staža u visini od 100% aktuelne vrijednosti penzije na dan određivanja penzije, uz primjenu polaznog i penzijskog faktora. Visina najniže penzije računa se tako da se svaka puna godina penzijskog staža pomnoži sa vrijednošću najniže penzije u trenutku priznanja prava na penziju, uz primjenu odgovarajućeg polaznog faktora i penzijskog faktora, te se može odrediti kao starosna penzija, prijevremena starosna penzija, invalidska i porodična penzija. Najniža penzija ne pripada korisniku starosne, prijevremene starosne, starosne penzije za dugogodišnjeg osiguranika ni osiguraniku, invalidu rada, korisniku invalidske penzije zbog profesionalne nesposobnosti za rad, odnosno korisniku invalidske penzije zbog djelimičnog gubitka radne sposobnosti za vrijeme zaposlenja ili obavljanja samostalne djelatnosti.

Prema **Zakonu o najvišoj penziji**²² određuje se najviša penzija koju može ostvariti osiguranik kojem se penzija određuje prema Zakonu o penzijskom osiguranju, a izračunava na način da se ukupni penzijski staž osiguranika iskazan u obliku decimalnog broja pomnoži sa 3,8 vrijednosnih bodova i polaznim faktorom, te se tako izračunati lični bodovi pomnože sa penzijskim faktorom i aktuelnom vrijednošću penzije. U slučaju kada iznos penzije prelazi iznos određen prema Zakonu, u isplati se određuje iznos najviše penzije.

Aktuelna vrijednost Penzije (AVP) je utvrđeni iznos penzije za jedan lični bod. AVP koja se primjenjuje od 1. januara i 1. jula svake kalendarske određuje se tako da se AVP uskladi po stopi koja se dobije tako što se sabere stopa promjene prosječnog indeksa potrošačkih cijena u prethodnom polugodištu u odnosu na polugodište koje mu prethodi i stope promjene prosječne bruto plate svih zaposlenih u Hrvatskoj u prethodnom polugodištu u odnosu na polugodište koje mu prethodi, i to:

- ako je udio stope promjene prosječnog indeksa potrošačkih cijena u zbiru stopa manji ili jednak 50%, stopa usklađivanja penzija određuje se tako što se sabere 30% stope promjene prosječnog indeksa potrošačkih cijena i 70% stope promjene prosječne bruto plate; ili
- ako je udio stope promjene prosječnog indeksa potrošačkih cijena u zbiru stopa veći od 50%, stopa usklađivanja penzija određuje se tako da se sabere 70% stope promjene prosječnog indeksa potrošačkih cijena i 30% stope promjene prosječne bruto plate.

U slučaju kada je stopa usklađivanja AVP jednaka nuli ili manja od nule, penzije se ne usklađuju. To znači da se u uslovima kada padaju potrošačke cijene i/ili plate u posmatranom polugodištu penzije ne usklađuju u odnosu na prethodno polugodište.

SLOVENIJA

U Sloveniji, obavezno penzijsko i invalidsko osiguranje zasnovano je na međugeneracijskoj solidarnosti koja se finansira obaveznim doprinosima poslodavaca i zaposlenih po principu tekućeg finansiranja. Pravo na starosnu penziju u Sloveniji ostvaruje se po ispunjenju određene starosne dobi, ispunjenjem staža osiguranja i

²² Zakon o najvišoj mirovini, „Narodne novine“ br. 162/98, 82/01

<https://www.zakon.hr/z/1489/Zakon-o-najvi%C5%A1oj-mirovini-> (3.3.2020)

penzijskog staža, ili penzionog staža bez kupovine²³. Osim toga, postoji obavezno dodatno penzijsko osiguranje, kao i dobrovoljno dodatno penzijsko osiguranje.²⁴

Da bi bili ispunjeni **uslovi za sticanje prava na starosnu penziju**, osiguranici oba pola moraju napuniti 65 godina starosti, kao i najmanje 15 godina staža osiguranja. Izuzetno od ove odredbe, žene osiguranici u periodu između 2013. i 2015. godine mogu ostvariti pravo na starosnu penziju ako ispune starosni uslov predstavljen sljedećom tabelom:

Tabela 1.1

Godina	Godine starosti	Mjeseci starosti
2013.	63	6
2014.	64	0
2015.	64	6

U periodu između 1. januara 2013. i 31. decembra 2019. godine, pravo na starosnu penziju ostvaruju osiguranici oba pola koji imaju navršenih 20 godina penzijskog staža i ispunjavaju sljedeće starosne uslove:

Tabela 1.2

Godina	Starost			
	Muškarci		Žene	
	Godine	Mjeseci	Godine	Mjeseci
2013.	63	6	61	6
2014.	64	0	62	0
2015.	64	6	62	6
2016.			63	0
2017.			63	6
2018.			64	0
2019.			64	6

Izuzetno od prethodnih odredbi, pravo na starosnu penziju ostvaruju osiguranici oba pola koji imaju punih 60 godina života i 40 godina penzijskog staža bez kupovine.

Međutim, od stupanja na snagu ovog zakona do 31. decembra 2018. godine starost osiguranika oba pola, kao i penzijski staž bez kupovine kao neophodni uslovi za ostvarivanje prava na starosnu penziju bili su sljedeći:

²³ Kao penzijski staž bez kupovine računaju se periodi obavezognog učešća u obaveznom penzijskom i invalidskom osiguranju, periodi dobrovoljnog učešća u obaveznom penzijskom i invalidskom osiguranju do 31.12.2012, periodi poljoprivredne djelatnosti i periodi rada u inostranstvu, vez kupovine penzijskog staža (u taj staž ne računa se npr. period osiguranja za staranje o djetetu tokom prve godine života, dobrovoljno učešće u obaveznom penzijskom i invalidskom osiguranju od 1.1.2013. itd).

²⁴ Zakon o pokojninskom in invalidskem zavarovanju (ZPIZ-2), „Uradni list RS“ br. 96/12, <https://www.uradni-list.si/glasilo-uradni-list-rs/vsebina/110802> (4.3.2020)

Tabela 1.3

Godina	Starost				Penzijski staž bez kupovine (žene)	
	Muškarci		Žene			
	Godine	Mjeseci	Godine	Mjeseci	Godine	Mjeseci
2013.	58	4	58	0	38	4
2014.	58	8	58	4	38	8
2015.	59	0	58	8	39	0
2016.	59	4	59	0	39	4
2017.	59	8	59	4	39	8
2018.			59	8		

Starosna granica za odlazak u starosnu penziju može biti **smanjena** u sljedećim slučajevima:

- zbog staranja o svakom rođenom ili usvojenom djetetu, pri čemu umanjenje zavisi od broja djece;²⁵
- zbog služenja obaveznog vojnog roka, u iznosu od dvije trećine trajanja roka;
- zbog uključivanja u sistem penzijskog i invalidskog osiguranja prije navršenih 18 godina života.

Osiguranici mogu ostvariti pravo na **prijevremenu penziju** ukoliko imaju 60 godina života i 40 godina penzijskog staža, dok je u periodu između usvajanja ovog zakona i 31. decembra 2018. godine pravo na prijevremenu penziju osiguranika oba pola utvrđivano u skladu sa sljedećom tabelom:

Tabela 1.4

Godina	Starost				Penzijski staž (žene)	
	Muškarci		Žene			
	Godine	Mjeseci	Godine	Mjeseci	Godine	Mjeseci
2013.	58	4	58	0	38	4
2014.	58	8	58	4	38	8
2015.	59	0	58	8	39	0
2016.	59	4	59	0	39	4
2017.	59	8	59	4	39	8
2018.			59	8		

Prijevremena penzija izračunava se na način kao i starosna penzija, uz umanjenje od 0,3% za svaki mjesec ranijeg odlaska u penziju. Smanjenje penzije je trajno.

Zbog rada na radnim mjestima štetnim po zdravlje za koje se osiguraniku staž osiguranja računa sa uvećanim trajanjem, ili na poslovima za koje se staž osiguranja računa s uvećanim trajanjem jer zbog njihove prirode i težine ne mogu biti uspješno obavljeni nakon navršetka određene starosne dobi, moguće je smanjenje starosne granice za odlazak u penziju.

²⁵ Zbog staranja o svakom rođenom ili usvojenom djetetu, o kome se osiguranik stara tokom prve godine života djeteta koje ima državljanstvo Slovenije, ukoliko međunarodnim sporazumom nije drukčije određeno. Na smanjenje starosne granice po ovom osnovu pravo imaju žene, ali i muškarci pod uslovom da su uživali pravo na naknadu od roditeljstva. Sniženje starosne granice zbog staranja o djeci zavisi od njihovog broja, i iznosi: za jedno dijete šest mjeseci, za dvoje djece 16 mjeseci, za troje djece 26 mjeseci, za četvoro djece 36 mjeseci, za petoro i više 48 mjeseci.

Radnim mjestima na kojima se osiguraniku računa staž sa uvećanim trajanjem smatraju se radna mjesta koja ispunjavaju sljedeće uslove:

- ukoliko obavljanje poslova ima značajne negativne posljedice na zdravstveno stanje i radnu sposobnost osiguranika uprkos činjenici da je koristio sve opšte i posebne mjere zaštite u skladu sa propisima o zdravlju i bezbjednosti na radnom mjestu;
- ukoliko je osiguranik koji obavlja poslove u teškim i po zdravlje štetnim uslovima direktno na izvoru negativnih uticaja u neprekidnom procesu rada;
- ukoliko osiguranik obavlja poslove u prethodno navedenim uslovima puno radno vrijeme.

Obračun penzija

Starosna penzija obračunava se na osnovu **penzijske osnovice**, koju čini mjesечni prosjek osnovice osiguranika za svaku godinu osiguranja za koju su uplaćivani doprinosi za obavezno osiguranje, umanjen za prosječan iznos poreza i doprinosa koji se izdvajaju od zarade u Republici Sloveniji tokom bilo koje 24 godine osiguranja od 1. januara 1970. godine pa nadalje, koje su najpovoljnije za osiguranika. Prosječne iznose ovih poreza i doprinosa utvrđuje ministar finansija.

Za godinu osiguranja se pri obračunu penzijske osnovice uzima u obzir kalendarska godina tokom koje su doprinosi uplaćivani za najmanje šest mjeseci osiguranja, a osiguranik je navršio najmanje šest mjeseci staža osiguranja.

Osiguranicima koji nakon 1. januara 1970. godine nijesu imali nijednu godinu osiguranja, penzija se utvrđuje prema najnižoj penzijskoj osnovici. Na isti način utvrđuje se penzijska osnovica za osiguranike za koje osnovica ne može biti utvrđena.

Za obračun penzijske osnovice uzimaju se u obzir i:

- naknade zarade, isplaćene u skladu sa propisima o radnim odnosima i propisima kojima se uređuje tržište rada;
- naknade zarade iz invalidskog osiguranja, koje je osiguranik ostvario za rad na drugom radnom mjestu, naknade zarade za vrijeme trajanja profesionalne rehabilitacije u skladu sa Zakonom, i naknade zarade iz invalidskog osiguranja za rad osiguranika sa nepunim radnim vremenom, ako je u tokom uživanja ovih prava bio obavezno osiguran;
- naknade zarade za vrijeme privremene spriječenosti za rad u skladu sa propisima o zdravstvenom osiguranju i propisima o radnim odnosima, ili o uređenju tržišta rada, po propisima o roditeljskom odsustvu i naknadama za vrijeme profesionalne rehabilitacije.

Zarada koju zaposleni ostvaruje u određenoj godini osiguranja se za obračunavanje penzijske osnovice preračunava u prosječni iznos koji odgovara zaradi za puno radno vrijeme. Iznos koji odgovara zaradi za puno radno vrijeme za određenu godinu osiguranja izračunava se tako što se ukupni iznos zarade, koji se koristi za obračun poreske osnovice, i koji je zaposleni primio za godinu osiguranja, dijeli sa brojem sati koje je zaposleni proveo na radnom mjestu sa nepunim radnim vremenom. Tako dobijeni iznos množi se sa brojem sati koji odgovara broju sati punog radnog vremena. Tako dobijeni iznos uzima se kao zarada za godinu osiguranja, koja se koristi za obračun penzijske osnovice.

Zarada koju radnik ostvaruje za dopunski rad kod drugog poslodavca, vršen u skladu sa propisima koji uređuju radne odnose, za potrebe obračunavanja penzijske osnovice računa se u cjelini, ako su od nje uplaćivani doprinosi.

Pri obračunu penzijske osnovice, osnovice za prethodne godine osiguranja se preračunavaju sa valorizacionim količnicima. Valorizacioni količnici se iznova utvrđuju za svaku godinu, i izračunavaju se tako što se iznos prosječne zarade zaposlenog lica isplaćene za godinu koja je prethodila godini za koju se količnik utvrđuje podijeli sa prosječnom zaradom zaposlenog isplaćenom za tu godinu, i tako dobijeni rezultat se zaokruži na tri decimalna mjesta.

Prosječna zarada zaposlenog, isplaćena za svaku pojedinačnu godinu nakon 1991. godine, izračunava se tako što se prosječna bruto zarada zaposlenog, utvrđena prema podacima Statističke kancelarije Republike Slovenije, preračuna uzimajući u obzir prosječne stope poreza i doprinosa. Valorizacione količnike za svaku godinu objavljuje ministar zadužen za oblast rada, u dogovoru sa ministrom nadležnim za finansije.

Najniža penzijska osnovica utvrđuje se od 1. januara određene kalendarske godine u visini od 76,5% prosječne mjesecne zarade isplaćivane u Republici Sloveniji u prethodnoj kalendarskoj godini, umanjenoj za poreze i doprinose koji se uplaćuju od zarade po prosječnoj stopi u Sloveniji, te uvećanoj za postotak kojim se usklađuju penzije od 1. januara tekuće kalendarske godine. Visina najniže penzijske osnovice tako se mijenja u iznosu i u roku za usklađivanje penzija u tekućoj kalendarskoj godini.

Najviša penzijska osnovica utvrđuje se u visini četvorostrukog iznosa najniže penzijske osnovice.

Osiguraniku se određuje starosna penzija od najniže ili najviše penzijske osnovice utvrđene za određenu kalendarsku godinu, ako je starosna penzija sa odgovarajućim korekcijama u godini ostvarivanja prava, obračunata prema dopunskom stažu od penzijske osnovice osiguranika, manja od iznosa penzije za isti penzijski staž, obračunatog prema najnižoj ili najvišoj penzijskoj osnovici.

Starosna penzija utvrđuje se od penzijske osnovice u procentu koji zavisi od dužine penzijskog staža. Za 15 godina staža osiguranja utvrđuje se u iznosu od 29,5% penzijske osnovice, dok se za svaku dodatnu godinu penzijskog staža dodaje 1,36% bez gornje granice, na sljedeći način:

Tabela 2.1

Penzijski staž	Procenat (%)	Penzijski staž	Procenat (%)	Penzijski staž	Procenat (%)
15	29,5	25	43,1	35	56,7
16	30,86	26	44,46	36	58,06
17	32,22	27	45,82	37	59,42
18	33,58	28	47,18	38	60,78
19	34,94	29	48,54	39	62,14
20	36,3	30	49,90	40	63,5
21	37,66	31	51,26		
22	39,02	32	52,62		
23	40,38	33	53,98		
24	41,74	34	55,34		

Izuzetno, muškim osiguranicima koji pravo na starosnu penziju ostvare između 1. januara i 31. decembra **2020.** godine, penzija za 15 godina staža osiguranja se obračunava u visini od 27%, dok se za svaku dodatnu godinu dodaje 1,26% bez gornje granice, na sljedeći način:

Tabela 2.2

Penzijski staž	Procenat (%)	Penzijski staž	Procenat (%)	Penzijski staž	Procenat (%)
15	27	25	39,6	35	52,2
16	28,26	26	40,86	36	53,46
17	29,52	27	42,12	37	54,72
18	30,78	28	43,38	38	55,98
19	32,04	29	44,64	39	57,24
20	33,3	30	45,9	40	58,5
21	34,56	31	47,16		
22	35,82	32	48,42		
23	37,08	33	49,68		
24	38,34	34	50,94		

Izuzetno, muškim osiguranicima koji pravo na starosnu penziju ostvare između 1. januara i 31. decembra **2021.** godine, penzija za 15 godina staža osiguranja se obračunava u visini od 27,5%, dok se za svaku dodatnu godinu dodaje 1,28% bez gornje granice, na sljedeći način:

Tabela 2.3

Penzijski staž	Procenat (%)	Penzijski staž	Procenat (%)	Penzijski staž	Procenat (%)
15	27,5	25	40,3	35	53,1
16	28,78	26	41,58	36	54,38
17	30,06	27	42,86	37	55,66
18	31,34	28	44,14	38	56,94
19	32,62	29	45,42	39	58,22
20	33,9	30	46,7	40	59,5
21	35,18	31	47,98		
22	36,46	32	49,26		
23	37,74	33	50,54		
24	39,02	34	51,82		

Izuzetno, muškim osiguranicima koji pravo na starosnu penziju ostvare između 1. januara i 31. decembra **2022.** godine, penzija za 15 godina staža osiguranja se obračunava u visini od 28%, dok se za svaku dodatnu godinu dodaje 1,3% bez gornje granice, na sljedeći način:

Tabela 2.4

Penzijski staž	Procenat (%)	Penzijski staž	Procenat (%)	Penzijski staž	Procenat (%)
15	28	25	41	35	54
16	29,3	26	42,3	36	55,3
17	30,6	27	43,6	37	56,6
18	31,9	28	44,9	38	57,9
19	33,2	29	46,2	39	59,2
20	34,5	30	47,5	40	60,5

21	35,8	31	48,8		
22	37,1	32	50,1		
23	38,4	33	51,4		
24	39,7	34	52,7		

Izuzetno, muškim osiguranicima koji pravo na starosnu penziju ostvare između 1. januara i 31. decembra **2023.** godine, penzija za 15 godina staža osiguranja se obračunava u visini od 28,5%, dok se za svaku dodatnu godinu dodaje 1,32% bez gornje granice, na sljedeći način:

Tabela 2.5

Penzijski staž	Procenat (%)	Penzijski staž	Procenat (%)	Penzijski staž	Procenat (%)
15	28,5	25	41,7	35	54,9
16	29,82	26	43,02	36	56,22
17	31,14	27	44,34	37	57,54
18	32,46	28	45,66	38	58,86
19	33,78	29	46,98	39	60,18
20	35,1	30	48,3	40	61,5
21	36,42	31	49,62		
22	37,74	32	50,94		
23	39,06	33	52,26		
24	40,38	34	53,58		

Izuzetno, muškim osiguranicima koji pravo na starosnu penziju ostvare između 1. januara i 31. decembra **2024.** godine, penzija za 15 godina staža osiguranja se obračunava u visini od 29%, dok se za svaku dodatnu godinu dodaje 1,34% bez gornje granice, na sljedeći način:

Tabela 2.6

Penzijski staž	Procenat (%)	Penzijski staž	Procenat (%)	Penzijski staž	Procenat (%)
15	29	25	42,4	35	55,8
16	30,34	26	43,74	36	57,14
17	31,68	27	45,08	37	58,48
18	33,02	28	46,42	38	59,82
19	34,36	29	47,76	39	61,16
20	35,7	30	49,1	40	62,5
21	37,04	31	50,44		
22	38,38	32	51,78		
23	39,72	33	53,12		
24	41,06	34	54,46		

Ako penzijski staž ne iznosi punu godinu, ali iznosi najmanje šest mjeseci, postotak za obračun dopunskog penzijskog staža iznosi 0,68% za slučajevе iz Tabele 2.1, 0,63% za slučajevе iz Tabele 2.2, 0,64% za slučajevе iz Tabele 2.3, 0,65% kada je u pitanju Tabela 2.4, te 0,66%, odnosno 0,67% u slučajevima predstavljenim u Tabeli 2.5, odnosno 2.6.

Izuzetno, osiguranicima oba pola koji ostvare pravo na starosnu penziju tako što napune 60 godina života i 40 godina penzijskog staža bez kupovine staža, i ostanu uključeni ili se ponovo uključe u obavezno osiguranje, svaka naredna godina dopunskog penzijskog staža

bez kupovine u obaveznom osiguranju, u trajanju najviše do tri godine osiguranja, vrednuje se na način da se šest mjeseci penzijskog staža bez kupovine utvrđuje u visini od 1,5%.

Osiguraniku koji je ispunio uslove za sticanje prijevremene, starosne ili invalidske penzije se za svako rođeno ili usvojeno dijete koje je državljanin Evropske unije, i o kome se starao tokom prve godine njegovog života, postotak obračuna penzije uvećava za 1,36%, ali najviše do 4,08%. Po pravilu, pravo na ovaj dodatni postotak ostvaruju žene, osim ako je pravo na roditeljsku naknadu u trajanju od svih 120 dana uživao muškarac, o čemu se za svako pojedinačno dijete roditelji posebno dogovaraju. Ako ne postoji sporazumna odluka o tom pitanju, pravo na dodatni procenat ima roditelj koji je koristio veći dio roditeljskog odsustva. Ako nijedan od roditelja nije iskoristio roditeljsko odsustvo, ili su pravo na roditeljsko odsustvo koristili u jednakoj mjeri, pravo na dodatni procenat ostvaruje žena.

Izuzetno, pravo na dodatni procenat nije moguće priznati za djecu koju su osiguranici prijavili radi sniženja granice za odlazak u starosnu penziju, u skladu sa odredbama Zakona.²⁶

SRBIJA

Sistem penzijskog i invalidskog osiguranja u Srbiji definisan je *Zakonom o penzijskom i invalidskom osiguranju*, a zasnovan je na obaveznom penzijskom i invalidskom osiguranju koje uključuje zaposlene, lica koja samostalno obavljaju djelatnost i poljoprivrednike po principu tekućeg finansiranja. Osim toga, dobrovoljnim penzijskim i invalidskim osiguranjem osiguranici mogu obezbijediti sebi i članovima svoje porodice veći obim, kao i drugu vrstu prava od prava predviđenih zakonom.²⁷

Osiguranik stiče pravo na **starosnu penziju**:

- kada navrši 65 godina života i najmanje 15 godina staža osiguranja;
- kada navrši 45 godina staža osiguranja.

Izuzetno, osiguranik žena koja navrši najmanje 15 godina staža osiguranja, stiče pravo na starosnu penziju kad navrši:

- u 2015. godini, 60 godina i šest mjeseci života;
- u 2016. godini, 61 godinu života;
- u 2017. godini, 61 godinu i šest mjeseci života;
- u 2018. godini, 62 godine života;
- u 2019. godini, 62 godine i šest mjeseci života;
- u 2020. godini, 63 godine života;
- u 2021. godini, 63 godine i dva mjeseca života;
- u 2022. godini, 63 godine i četiri mjeseca života;
- u 2023. godini, 63 godine i šest mjeseci života;
- u 2024. godini, 63 godine i osam mjeseci života;
- u 2025. godini, 63 godine i deset mjeseci života;
- u 2026. godini, 64 godine života;

²⁶ Zakon o pokojninskom in invalidskem zavarovanju (ZPIZ-2), „Uradni list RS“ br. 96/12, <https://www.uradni-list.si/glasilo-uradni-list-rs/vsebina/110802> (5.3.2020)

²⁷ Zakon o penzijskom i invalidskom osiguranju, „Službeni glasnik RS“ br. 34/2003, 64/2004 - odluka USRS, 84/2004 - dr. zakon, 85/2005, 101/2005 - dr. zakon, 63/2006 - odluka USRS, 5/2009, 107/2009, 101/2010, 93/2012, 62/2013, 108/2013, 75/2014, 142/2014, 73/2018, 46/2019 - odluka US i 86/2019, https://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_penzijskom_i_invalidskom_osiguranju.html# (2.3.2020)

- u 2027. godini, 64 godine i dva mjeseca života;
- u 2028. godini, 64 godine i četiri mjeseca života;
- u 2029. godini, 64 godine i šest mjeseci života;
- u 2030. godini, 64 godine i osam mjeseci života;
- u 2031. godini, 64 godine i deset mjeseci života.²⁸

Kada je u pitanju **prijevremena starosna penzija**, osiguranik stiče pravo na prijevremenu starosnu penziju kada navrši najmanje 40 godina staža osiguranja i najmanje 60 godina života.

Izuzetno osiguranik stiče pravo na prijevremenu starosnu penziju kada navrši:

- u 2015. godini, 40 godina staža osiguranja i najmanje 55 godina života (muškarac), odnosno 36 godina i četiri mjeseca staža osiguranja i najmanje 54 godine i četiri mjeseca života (žena);
- u 2016. godini, 40 godina staža osiguranja i najmanje 55 godina i osam mjeseci života (muškarac), odnosno 37 godina staža osiguranja i 55 godina života (žena);
- u 2017. godini, 40 godina staža osiguranja i najmanje 56 godina i četiri mjeseca života (muškarac), odnosno 37 godina i šest mjeseci staža osiguranja i najmanje 55 godina i osam mjeseci života (žena);
- u 2018. godini, 40 godina staža osiguranja i najmanje 57 godina života (muškarac), odnosno 38 godina staža osiguranja i najmanje 56 godina i četiri mjeseca života (žena);
- u 2019. godini, 40 godina staža osiguranja i najmanje 57 godina i osam mjeseci života (muškarac), odnosno 38 godina i šest mjeseci staža osiguranja i najmanje 57 godina života (žena);
- u 2020. godini, 40 godina staža osiguranja i najmanje 58 godina i četiri mjeseca života (muškarac), odnosno 39 godina staža osiguranja i najmanje 57 godina i osam mjeseci života (žena);
- u 2021. godini, 40 godina staža osiguranja i najmanje 59 godina života (muškarac), odnosno 39 godina i četiri mjeseca staža osiguranja i najmanje 58 godina i četiri mjeseca života (žena);
- u 2022. godini, 40 godina staža osiguranja i najmanje 59 godina i šest mjeseci života (muškarac), odnosno 39 godina i osam mjeseci staža osiguranja i najmanje 59 godina života (žena);
- u 2023. godini, 40 godina staža osiguranja i najmanje 60 godina života (muškarac), odnosno 40 godina staža osiguranja i najmanje 59 godina i šest mjeseci života (žena).²⁹

Osiguraniku koji je na radnim mjestima na kojima se staž osiguranja računa sa uvećanim trajanjem navršio najmanje 2/3 od ukupno navršenog staža osiguranja, starosna granica za sticanje prava na starosnu penziju snižava se zavisno od stepena uvećanja staža za po jednu godinu, i to:

- 1) za svakih pet godina provedenih na radnom mjestu, odnosno poslu na kome se efektivno provedenih 12 mjeseci računa u staž osiguranja kao 14 mjeseci;
- 2) za svake četiri godine provedene na radnom mjestu, odnosno poslu na kome se efektivno provedenih 12 mjeseci računa u staž osiguranja kao 15 mjeseci;
- 3) za svake tri godine provedene na radnom mjestu, odnosno poslu na kome se efektivno provedenih 12 mjeseci računa u staž osiguranja kao 16 mjeseci;

²⁸ Članovi 19 i 19a Zakona o penzijskom i invalidskom osiguranju.

²⁹ Članovi 19b i 19v Zakona o penzijskom i invalidskom osiguranju.

- 4) za svaku jednu godinu i šest mjeseci provedenih na radnom mjestu, odnosno poslu na kome se efektivno provedenih 12 mjeseci računa u staž osiguranja kao 18 mjeseci.

Navedena starosna granica može se snižavati najviše do 55 godina života s tim što se starosna granica za osiguranike koji imaju 2/3 efektivno provedenih na poslovima iz tačke 4) u odnosu na ukupno vrijeme efektivno provedeno na radnim mjestima na kojima se staž osiguranja računa sa uvećanim trajanjem može se snižavati najviše do 50 godina života.³⁰

Utvrđivanje visine prava iz penzijskog i invalidskog osiguranja

Visina starosne i invalidske penzije određuje se tako što se lični bodovi pomnože sa vrijednošću opšteg boda na dan ostvarivanja prava dok se lični bodovi osiguranika utvrđuju množenjem ličnog koeficijenta osiguranika i njegovog penzijskog staža.³¹

Godišnji lični koeficijent predstavlja odnos ukupne zarade osiguranika, odnosno osnovice osiguranja počev od 1. januara 1970. godine za svaku kalendarsku godinu i prosječne godišnje zarade u Republici³² za istu kalendarsku godinu.³³ Ako su zarade, odnosno osnovice osiguranja unijete u matičnu evidenciju u neto iznosu dovode se u odnos sa prosječnom neto zaradom zaposlenih u Republici, a ako su unijete u matičnu evidenciju u bruto iznosu dovode se u odnos sa prosječnom bruto zaradom zaposlenih u Republici. Godišnji lični koeficijent predstavlja odnos ukupne zarade, osnovice osiguranja i visine ugovorene naknade osiguranika, za svaku kalendarsku godinu i prosječne godišnje zarade u Republici za istu kalendarsku godinu. Tako, godišnji lični koeficijent iznosi jedan kada je zarada, osnovica osiguranja, odnosno ugovorena naknada u kalendarskoj godini, jednak prosječnoj zaradi zaposlenih u Republici u toj kalendarskoj godini. Prilikom određivanja godišnjeg ličnog koeficijenta uzimaju se zarade, naknade zarade, odnosno osnovice osiguranja, kao i ugovorene naknade koje su služile za obračunavanje i plaćanje doprinosa za penzijsko i invalidsko osiguranje, na koje je plaćen doprinos i koje su utvrđene u matičnoj evidenciji. Godišnji lični koeficijent može iznositi najviše pet.

S druge strane, godišnji lični koeficijent za kalendarsku godinu u kojoj se ostvaruje pravo predstavlja odnos ukupne zarade, osnovice osiguranja i visine ugovorene naknade osiguranika, ostvarene za tu kalendarsku godinu i obračunskog iznosa prosječne godišnje zarade³⁴ za istu kalendarsku godinu. Obračunski iznos prosječne godišnje zarade izračunava se tako što se prosječna mjesечna zarada u Republici³⁵ za period od početka kalendarske godine zaključno sa mjesecom koji dva mjeseca prethodi mjesecu u kojem osiguranik ostvaruje pravo, pomnoži brojem 12, s tim što se obračunski iznos prosječne godišnje zarade za osiguranike koji ostvaruju pravo u januaru i februaru izračunava tako što se prosječna mjesечna zarada u Republici za januar te godine pomnoži brojem 12.

Osiguraniku koji ostvari naknadu prema propisima o zdravstvenom osiguranju i za vrijeme porodiljskog odsustva, za izračunavanje godišnjeg ličnog koeficijenta, za vrijeme ostvarivanja ovih naknada, uzima se ta naknada. Osiguraniku koji je u periodu od 1.

³⁰ Član 20 Zakona o penzijskom i invalidskom osiguranju.

³¹ Penzijski staž iskazan u godinama, mjesecima i danima može iznositi najviše 45 godina.

³² Podatak o prosječnoj godišnjoj neto zaradi u Republici odnosno prosječnoj godišnjoj bruto zaradi u Republici objavljuje organ nadležan za poslove statistike.

³³ Osiguraniku kome se ne mogu utvrditi godišnji lični koeficijenti ni za jednu kalendarsku godinu godišnji lični koeficijent iznosi jedan.

³⁴ Podatak o obračunskom iznosu prosječne godišnje zarade utvrđuje i objavljuje Fond za penzijsko i invalidsko osiguranje.

³⁵ Podatak o prosječnoj mjesечnoj zaradi u Republici za period od početka kalendarske godine do kraja svakog mjeseca u kalendarskoj godini, objavljuje organ nadležan za poslove statistike.

januara 1970. godine do 31. decembra 2002. godine ostvario naknadu zarade prema propisima o zdravstvenom osiguranju i za vrijeme porodiljskog odsustva, prema propisima o porodiljskom odsustvu, za period primanja naknade, iznos naknade se izračunava na osnovu ličnog koeficijenta po jednom času rada za period za koji je ostvarena zarada, odnosno osnovica osiguranja, i množi brojem časova provedenih na bolovanju. Osiguraniku koji je u periodu od 1. januara 1970. godine do 31. decembra 2002. godine ostvario naknadu zarade za vrijeme porodiljskog odsustva prema propisima o porodiljskom odsustvu i naknadu zarade za vrijeme bolovanja prouzrokovanih povredom na radu, ukoliko je to za njega povoljnije, za period primanja naknade, godišnji lični koeficijent se izračunava kao odnos ostvarene zarade za časove provedene na radu iz godine u kojoj se ostvaruje naknada, prema prosječnoj zaradi zaposlenih u Republici za tu godinu, koja odgovara vremenu za koji je zarada ostvarena. Dio ovog godišnjeg ličnog koeficijenta zajedno sa dijelom godišnjeg ličnog koeficijenta iz prethodnog paragrafa čini ukupni godišnji lični koeficijent za kalendarsku godinu.

Osiguraniku koji je u periodu od 1. januara 1970. godine do početka primjene ovog zakona, ostvario naknadu zarade prema propisima o penzijskom i invalidskom osiguranju za izračunavanje godišnjeg ličnog koeficijenta uzima se osnovica od koje je određena ta naknada a u slučaju naknade zbog manje zarade na drugom odgovarajućem poslu za izračunavanje godišnjeg ličnog koeficijenta uzima se i ostvarena naknada.

Lični koeficijent utvrđuje se tako što se zbir godišnjih ličnih koeficijenata iz prethodnih paragrafa podijeli sa periodom (godine, mjeseci i dani) za koje su obračunati, s tim što se svaka godina računa kao 1, svaki mjesec kao 0,0833, a svaki dan kao 0,00278. Kao jedan mjesec, računa se kalendarski mjesec, odnosno 30 dana. Tako, osiguraniku za koga u matičnoj evidenciji nijesu utvrđeni podaci o zaradi, naknadi zarade, odnosno osnovici osiguranja za pojedine kalendarske godine za izračunavanje godišnjeg ličnog koeficijenta, za te kalendarske godine uzima se vrijednost ličnog koeficijenta utvrđena na ovaj način. Takođe, takvom osiguraniku, koji nema utvrđen staž osiguranja za cijelu kalendarsku godinu, godišnji lični koeficijent utvrđuje se srazmjerno stažu osiguranja navršenom u toj kalendarskoj godini.

Za određivanje **visine starosne penzije** osiguraniku ženi, navršen staž osiguranja uvećava se za 6% dok se za određivanje visine invalidske penzije, ako je uzrok invalidnosti povreda na radu ili profesionalna bolest, pri utvrđivanju ličnih bodova računa 40 godina penzijskog staža. Za određivanje visine invalidske penzije, ako je uzrok invalidnosti bolest ili povreda van rada, pri utvrđivanju ličnih bodova dodaju se godine penzijskog staža od dana prestanka osiguranja, odnosno ukoliko je osiguranje prestalo prije dana utvrđene invalidnosti, u odnosu na dan utvrđene invalidnosti, tako što se:

- a) osiguraniku mlađem od 53 godine života dodaje 2/3 penzijskog staža koji mu nedostaje do navršenih 53 godine života i 1/2 penzijskog staža koja nedostaje osiguraniku ženi od 53 godine života do navršenih 58 godina života, a osiguraniku muškarcu od 53 godine života do navršenih 63 godine života;
- b) osiguraniku starijem od 53 godine života dodaje 1/2 penzijskog staža koja nedostaje osiguraniku ženi do navršenih 58 godina života, a osiguraniku muškarcu do navršenih 63 godine života.

Tako se za određivanje visine invalidske penzije osiguraniku ženi, navršen staž osiguranja i penzijski staž uvećava se za 6%. U skladu sa odredbama Zakona, staž se može dodati najviše do 40 godina.

Osiguraniku koji ispunjava uslove za sticanje prava na invalidsku penziju u pogledu penzijskog staža i kod koga je invalidnost prouzrokovana djelimično povredom na radu ili profesionalnom bolešću a djelimično bolešću ili povredom van rada, određuje se jedna invalidska penzija koja se sastoji od srazmjernih djelova određenih po osnovu povrede na radu ili profesionalne bolesti, odnosno po osnovu bolesti ili povrede van rada prema njihovom uticaju na ukupnu invalidnost, s tim što tako obračunata penzija ne može iznositi više od penzije određene sa 40 godina penzijskog staža. S druge strane, osiguraniku kod koga je invalidnost prouzrokovana djelimično povredom na radu ili profesionalnom bolešću, a djelimično povredom van rada ili bolešću i koji ispunjava uslove za sticanje prava na invalidsku penziju samo po osnovu invalidnosti prouzrokovane povredom na radu ili profesionalnom bolešću invalidska penzija se određuje u procentu sa kojim je na ukupnu invalidnost uticala povreda na radu ili profesionalna bolest.

Vrijednost opšteg boda³⁶ je nominalni iznos koji predstavlja količnik izračunatog zbiru penzija i zbiru ličnih bodova svih korisnika starosne i invalidske penzije koji su pravo na penziju ostvarili u periodu od 1. januara 2001. do 30. juna 2002. godine. Zbir penzija određuje se na osnovu mjesecne visine penzija u posljednjem kvartalu 2002. godine.³⁷

Prijevremena starosna penzija

Visina prijevremene starosne penzije određuje se na isti način kao i visina starosne penzije, s tim što se iznos prijevremene penzije trajno umanjuje za 0,34% za svaki mjesec prije navršenih 65 godina života.

Izuzetno od navedenog, osiguraniku ženi se prijevremena starosna penzija određuje na način kako se određuje starosna penzija, s tim što se iznos te penzije trajno umanjuje za 0,34% za svaki mjesec ranijeg odlaska u penziju prije navršenih:

- u 2015. godini, 60 godina i šest mjeseci života;
- u 2016. godini, 61 godinu života;
- u 2017. godini, 61 godinu i šest mjeseci života;
- u 2018. godini, 62 godine života;
- u 2019. godini, 62 godine i šest mjeseci života;
- u 2020. godini, 63 godine života;
- u 2021. godini, 63 godine i dva mjeseca života;
- u 2022. godini, 63 godine i četiri mjeseca života;
- u 2023. godini, 63 godine i šest mjeseci života;
- u 2024. godini, 63 godine i osam mjeseci života;
- u 2025. godini, 63 godine i deset mjeseci života;
- u 2026. godini, 64 godine života;
- u 2027. godini, 64 godine i dva mjeseca života;
- u 2028. godini, 64 godine i četiri mjeseca života;
- u 2029. godini, 64 godine i šest mjeseci života;
- u 2030. godini, 64 godine i osam mjeseci života;
- u 2031. godini, 64 godine i deset mjeseci života.

³⁶ Vrijednost opšteg boda uskladjuje se na način koji je propisan za usklađivanje penzija a usklađenu vrijednost opšteg boda objavljuje Fond za penzijsko i invalidsko osiguranje.

³⁷ Članovi 61-70 Zakona o penzijskom i invalidskom osiguranju.

Poseban staž

Osiguraniku - ženi koja je rodila treće dijete, po tom osnovu uračunava se u posebni staž vrijeme u trajanju od dvije godine. Osiguraniku - ženi uračunava se u posebni staž vrijeme u trajanju od:

- 1) šest mjeseci, koja je rodila jedno dijete;
- 2) godinu dana, koja je rodila dvoje djece.

Član 60 Zakona o penzijskom i invalidskom osiguranju

granicu utvrđenu snižavanjem.

Utvrđeni iznos prijevremene starosne penzije može se umanjiti najviše do 20,4%. Izuzetno od navedenog, osiguranicima kojima se staž osiguranja računa sa uvećanim trajanjem i koji imaju pravo na snižavanje starosne granice za priznavanje prava na starosnu penziju, visina prijevremene starosne penzije određuje se tako što se umanjenje vrši za svaki mjesec ranijeg odlaska u penziju u odnosu na starosnu

Određene kategorije osiguranika

Osiguranici - zaposleni koji rade na poslovima na kojima se staž osiguranja računa sa uvećanim trajanjem³⁸ i koji mogu pod posebnim uslovima ostvariti pravo na penziju su:

- 1) policijski službenici - uniformisana ovlašćena službena lica i policijski službenici koji rade na posebno složenim, specifičnim, odnosno operativnim poslovima;
- 2) zaposleni u Ministarstvu vanjskih poslova koji rade na poslovima na kojima se staž osiguranja računa sa uvećanim trajanjem;
- 3) pripadnici Bezbjednosnoinformativne agencije, pripadnici Vojnobezbjednosne agencije i Vojnoobavještajne agencije;
- 4) zaposleni u Upravi za izvršenje krivičnih sankcija koji rade na poslovima na kojima se staž osiguranja računa sa uvećanim trajanjem;
- 4a) sudije raspoređene u Posebno odjeljenje i Odjeljenje za ratne zločine Višeg suda u Beogradu i Posebno odjeljenje i Odjeljenje za ratne zločine Apelacionog suda u Beogradu, Tužilac za organizovani kriminal, zamjenici Tužioca za organizovani kriminal, Tužilac za ratne zločine i zamjenici Tužioca za ratne zločine;
- 5) ovlašćena službena lica Poreske policije u smislu propisa o poreskoj administraciji;
- 6) profesionalna vojna lica prema propisima o Vojsci Srbije;
- 7) ostali policijski službenici koji rade na radnim mjestima, odnosno poslovima na kojima se staž osiguranja računa sa uvećanim trajanjem.

Navedena radna mjesta i poslovi ne mogu biti administrativno-tehnička radna mjesta, odnosno poslovi, već samo poslovi na kojima je rad naročito težak, opasan i štetan za zdravlje, odnosno poslovi na kojima je obavljanje profesionalne djelatnosti ograničeno navršenjem određenih godina života ili zbog prirode i težine posla, fiziološke funkcije

³⁸ Osiguraniku koji radi na naročito teškim, opasnim i za zdravlje štetnim radnim mjestima, odnosno poslovima i osiguraniku koji radi na radnim mjestima, odnosno poslovima na kojima poslije navršenja određenih godina života ne može uspešno obavljati svoju profesionalnu djelatnost, staž osiguranja u efektivnom trajanju računa se sa uvećanim trajanjem pod uslovima utvrđenim zakonom. Stepen uvećanja staža osiguranja zavisi od težine, opasnosti i štetnosti rada, odnosno od prirode posla, a može iznositi najviše 50%. (*Član 52 Zakona o penzijskom i invalidskom osiguranju*)

opadaju u toj mjeri da onemogućavaju njen dalje uspješno obavljanje, s tim što se ovo ne odnosi na zaposlene iz tačke 4a) i 6).

Izuzetno od navedenog, profesionalno vojno lice stiče pravo na starosnu penziju i to:

- 1) podoficir i oficir do čina pukovnika kad navrši 40 godina penzijskog staža i najmanje 53 godine života;
- 2) oficir čina pukovnika kad navrši 40 godina penzijskog staža i najmanje 54 godine života.

Izuzetak su i policijski službenici - pripadnici specijalnih jedinica policije, pripadnici Bezbjednosno-informativne agencije, pripadnici Vojnobezbjednosne agencije i Vojnoobavještajne agencije koji rade na posebno složenim, specifičnim, odnosno operativnim poslovima i stiču pravo na starosnu penziju kad navrše najmanje 53 godine života i 20 godina efektivno provedenih na tim poslovima.

Osiguranik kome prestane zaposlenje s pravom na penziju prije ispunjenja uslova stiče pravo na starosnu penziju ako je navršio najmanje 55 godina života i 25 godina staža osiguranja, od čega najmanje 15 godina efektivno provedenih na radnim mjestima na kojima se staž osiguranja računa sa uvećanim trajanjem. Osim toga, posebni uslovi važe i za ostale policijske službenike koji rade na radnim mjestima, odnosno poslovima na kojima se staž osiguranja računa sa uvećanim trajanjem. U tom smislu, osiguranik kome prestane zaposlenje s pravom na penziju prije ispunjenja uslova za penziju, stiče pravo na starosnu penziju ako je navršio najmanje 60 godina života i 25 godina staža osiguranja, od čega najmanje 15 godina efektivno provedenih na radnim mjestima na kojima se staž osiguranja računa sa uvećanim trajanjem.³⁹

SJEVERNA MAKEDONIJA

Sistem penzijskog i invalidskog osiguranja u Sjevernoj Makedoniji regulisan je *Zakonom o penzijskom i invalidskom osiguranju*⁴⁰ koji predviđa da sistem čine tri stuba:

- obavezno penzijsko i invalidsko osiguranje na osnovu generacijske solidarnosti (prvi stub);
- obavezno individualno kapitalizovano penzijsko osiguranje (drugi stub);
- dobrovoljno kapitalizovano penzijsko osiguranje (treći stub).

U okviru prvog stuba po principu načela socijalne pravde i generacijske solidarnosti ostvaruju se prava u slučaju starosti, invalidnosti, smrti i tjelesnog oštećenja.⁴¹

Osiguranik stiče pravo na **starosnu penziju** kada navrši 64 godine života (muškarac) odnosno 62 godine života (žena) i najmanje 15 godina penzijskog staža.

Osiguraniku kome se staž osiguranja računa sa uvećanim trajanjem, starosna granica za sticanje prava na starosnu penziju snižava se zavisno od stepena uvećanja staža za po jednu godinu, i to:

- za svakih sedam godina provedenih na radnom mjestu, odnosno poslu na kome se efektivno provedenih 12 mjeseci računa u staž osiguranja kao 13 mjeseci;

³⁹ Članovi 42 i 43 Zakona o penzijskom i invalidskom osiguranju.

⁴⁰ Закон за пензиското и инвалидското осигурување, „Службен весник на Република Македонија“ бр. 98/2012, 166/2012, 15/2013, 170/2013, 43/2014, 44/2014, 97/2014, 113/2014, 160/2014, 188/2014, 20/2015, 61/2015, 97/2015, 129/2015, 147/2015, 154/2015, 173/2015, 217/2015, 27/2016, 120/2016, 132/2016, 35/2018, 220/2018 и 245/2018 и „Службен весник на Република Северна Македонија“ бр. 180/2019, 275/2019 и 31/2020, <http://www.mtsp.gov.mk/zakoni.nspx> (3.3.2020)

⁴¹ Članovi 2 i 3 Zakona o penzijskom i invalidskom osiguranju.

- za svakih šest godina provedenih na radnom mjestu, odnosno poslu na kome se efektivno provedenih 12 mjeseci računa u staž osiguranja kao 14 mjeseci;
- za svakih pet godina provedenih na radnom mjestu, odnosno poslu na kome se efektivno provedenih 12 mjeseci računa u staž osiguranja kao 15 mjeseci;
- za svake četiri godine provedene na radnom mjestu, odnosno poslu na kome se efektivno provedenih 12 mjeseci računa u staž osiguranja kao 16 mjeseci;
- za svake tri godine i šest mjeseci provedenih na radnom mjestu, odnosno poslu na kome se efektivno provedenih 12 mjeseci računa u staž osiguranja kao 17 mjeseci;
- za svake tri godine provedene na radnom mjestu, odnosno poslu na kome se efektivno provedenih 12 mjeseci računa u staž osiguranja kao 18 mjeseci.

Osiguraniku kome se efektivno provedenih 12 mjeseci staža osiguranja računa kao staž osiguranja sa uvećanim trajanjem, starosna granica za sticanje prava na starosnu penziju smanjuje se za svaki period proveden na radnom mjestu sa određenim stepenom uvećanja staža proporcionalno vremenu provedenom na tom radnom mjestu sa sniženom starosnom granicom iz prethodnih šest tačaka. Ukupno smanjenje starosne granice utvrđuje se kao zbir proporcionalno utvrđenog smanjenja za svaki pojedinačni period. Takođe, osiguranik kome se efektivno provedenih 12 mjeseci staža osiguranja računa kao staž osiguranja sa uvećanim trajanjem na radnim mjestima i poslovima koji se obavljaju ispod zemlje i koji je bio raspoređen na poslove i radna mjesta sa različitim stepenom uvećanja staža osiguranja, može steći pravo na starosnu penziju kada navrši 40 godina penzijskog staža (muškarac), odnosno 35 godina penzijskog staža (žena).⁴²

Visina starosne penzije utvrđuje se na osnovu penzijske osnovice u procentu određenom na osnovu dužine penzijskog staža koji za svaku godinu penzijskog staža iznosi 1% (muškarac), odnosno 1,14% (žena) od penzijske osnovice, a za penzijski staž kraći od jedne godine, ali ne kraći od šest mjeseci, 0,5 (muškarac), odnosno 0,57% (žena) od penzijske osnovice. Za osiguranike *drugog stuba*, visina starosne penzije utvrdjuje se na osnovu penzijske osnovice u procentu koji za svaku navršenu godinu penzijskog staža kod plaćanja doprinosa za obavezno individualno kapitalizovano penzijsko osiguranje iznosi 2,33 (muškarac), odnosno 2,60% (žena), a za penzijski staž kraći od jedne godine, ali ne kraći od šest mjeseci, 1,165% (muškarac), odnosno 1,30% (žena), a najviše do 11,65% (muškarac), odnosno 13% (žena) penzijske osnovice. Za svaku narednu godinu penzijskog staža kod plaćanja doprinosa za obavezno individualno kapitalizovano penzijsko osiguranje, penzija se utvrđuje do visine od 1% (muškarac), odnosno 1,14% (žena), a za penzijski staž kraći od jedne godine, ali ne kraći od šest mjeseci, 0,5% (muškarac), odnosno 0,57% (žena) poreske osnovice.⁴³

Penzijska osnovica

Starosna penzija utvrđuje se na osnovu prosjeka mjesecnih zarada koje je osiguranik ostvario za vrijeme ukupnog trajanja osiguranja, a najranije od 1. januara 1970. godine. Za utvrđivanje penzijske osnovice, pored prosjeka mjesecne zarade, uzima se i naknada zarade, odnosno naknada u slučaju nezaposlenosti. Kao godina osiguranja iz koje se uzima zarada za utvrđivanje penzijske osnovice računa se kalendarska godina u kojoj je osiguranik ostvario zaradu, odnosno naknadu zarade za najmanje šest mjeseci staža osiguranja. Zarada, odnosno naknada zarade ostvarena u godini u kojoj je osiguranik ostvario pravo na starosnu penziju ne uzima se u obzir prilikom utvrđivanja penzijske osnovice.

⁴² Članovi 18 i 19 Zakona o penzijskom i invalidskom osiguranju.

⁴³ Član 34 Zakona o penzijskom i invalidskom osiguranju.

Osiguraniku, odnosno licu koje nije ostvarilo nikakvu zaradu, odnosno naknadu zarade nakon januara 1970. godine, penzijska osnovica se utvrđuje u zavisnosti od kretanja prosječnih zarada svih zaposlenih u Republici i kvalifikacija osiguranika.

Prilikom utvrđivanja penzijske osnovice uzimaju se zarade, naknade zarade, odnosno osnovice osiguranja koje je osiguranik ostvario u skladu sa zakonom i kolektivnim ugovorom.

Za utvrđivanje penzijske osnovice uzima se prosječna mjesecačna zarada koju je osiguranik ostvario u punom radnom vremenu. Zarada ostvarena radom dužim ili kraćim od punog radnog vremena izračunava se na osnovu prosječnog mjesecačnog iznosa koji odgovara zaradi za puno radno vrijeme. Osiguranik koji je tokom kalendarske godine bio istovremeno u radnom odnosu sa radnim vremenom koje je kraće od punog kod više poslodavaca, zarada se izračunava tako što se uzima ukupna ostvarena zarada i sati provedeni na radu u radnom odnosu kod svih poslodavaca sa punim radnim vremenom. Zarada ostvarena radom sa radnim vremenom dužim od punog uzima se za utvrđivanje penzijske osnovice samo ukoliko se takav rad obavlja u slučajevima predviđenim odredbama opštih propisa o radu. Za period u kojem je osiguranik ostvario naknadu zarade za skraćeno radno vrijeme radi njege djeteta sa smetnjama u razvoju, za utvrđivanje penzijske osnovice uzima se naknada prema propisima koji se odnose na socijalnu zaštitu.

Prilikom utvrđivanja penzijske osnovice ukupna zarada ostvarena radom sa punim radnom vremenom, radnim vremenom kraćim od punog i radnim vremenom dužim od punog u jednoj godini, svodi se na prosječan mjesecični iznos koji odgovara zaradi za rad sa punim radnim vremenom. Iznos koji odgovara zaradi za rad sa punim radnim vremenom izračunava se tako što se ukupni iznos zarade koji se uzima u obzir za utvrđivanje penzijske osnovice, a koji je osiguranik primao tokom jedne godine, podijeli sa brojem sati koje je proveo na radu sa punim radnim vremenom, radnim vremenom kraćim od punog i radnim vremenom dužim od punog, a tako dobijeni iznos po satu se pomnoži sa mjesecičnim prosjekom broja sati koje je proveo na radu sa punim radnim vremenom kod poslodavca u periodu u kojem je ostvarena zarada. Tako dobijeni iznos zarade uzima se za utvrđivanje penzijske osnovice.

Za vrijeme **privremene spriječenosti za rad** zbog bolesti i povrede, odnosno za vrijeme odsustva zbog trudnoće, porođaja i brige o djetetu nakon porođaja, za utvrđivanje penzijske osnovice uzima se naknada zarade koja se valorizuje koeficijentom kojim se valorizuju i zarade za tu godinu.

Kada su u pitanju **nezaposlena lica** koja ostvaruju naknadu po osnovu nezaposlenosti, kao i lica sa invaliditetom u slučaju profesionalne rehabilitacije, za utvrđivanje penzijske osnovice uzima se naknada koja se valorizuje koeficijentom koji se valorizuju i zarade za tu godinu.

Sa druge strane, za utvrđivanje penzijske osnovice **zaposlenih lica sa invaliditetom** koji primaju naknadu za rad sa skraćenim radnim vremenom ili naknadu zbog niske zarade, osim ostvarene zarade u obzir se uzima i naknada izračunata koeficijentom valorizacije godine u kojoj je ta naknada ostvarena.

Kada je riječ o osiguranicima koji su **nosioci javnih i drugih funkcija**, za utvrđivanje penzijske osnovice uzima se zarada, osnosno naknada za obavljanje funkcije koja se koristi kao osnov za plaćanje doprinosa za penzijsko i invalidsko osiguranje. Takođe, za osiguranika koji je **član izvršnog odbora direktora, član upravnog odbora privrednog**

društva ili predsjednik privrednog društva, za utvrđivanje penzijske osnovice uzima se naknada koja se koristi kao osnov za plaćanje doprinosu za penzijsko i invalidsko osiguranje.

Penzijska osnovica **zaposlenog lica** utvrđuje se na osnovu zarade ostvarene u skladu sa u zakonom i kolektivnim ugovorom dok se za utvrđivanje penzijske osnovica **lica koja se bave poljoprivrednom djelatnošću i fizičkim lica koja obavljaju samostalnu djelatnost trgovine na malo na štandovima i pijacama** uzima osnovica osiguranja. Sa druge strane, za utvrđivanje poreske osnovice fizičkih lica koja obavljaju djelatnost a nemaju poresku osnovicu, kao i **nezavisnih umjetnika** koji su takav status stekli u skladu sa Zakonom o kulturi, uzima se osnovica na osnovu koje se obračunavaju i uplaćuju doprinosi za penzijsko i invalidsko osiguranje.

Osim toga, za utvrđivanje penzijske osnovice uzimaju se i naknade ostvarene po osnovu inovacije, racionalizacije i ostalih vidova stvaralaštva u skladu sa zakonom i kolektivnim ugovorom, ukoliko su uplaćeni doprinosi za penzijsko i invalidsko osiguranje. Naknada za utvrđivanje penzijske osnovice uzima se kao da je ostvarena u godini u kojoj je isplaćena.

Zarade iz prethodnih godina koje se uzimaju za utvrđivanje penzijske osnovice valorizuju se koeficijentima izračunatim na osnovu kretanja zarada svih zaposlenih u Republici Makedoniji. Valorizacija zarada iz prethodnih godina na osnovu kojih se utvrđuje penzija, vrši se prema prosjeku zarada u posljednjoj kalendarskoj godini koja prethodni godini u kojoj osiguranik ostvaruje pravo na penziju. Koeficijenti za valorizaciju zarada iz prethodnih godina utvrđuju se svake godine pojedinačno za sve zarade na osnovu statističkih podataka o kretanju plata svih zaposlenih u Republici Makedoniji. Koeficijente za valorizaciju objavljuje Fond za penzijsko i invalidsko osiguranje.⁴⁴

Sticanje i ostvarivanje prava određenih kategorija osiguranika pod posebnim uslovima

Osiguranici koji su zaposleni **u oblasti odbrane** imaju pravo na uvećanje staža osiguranja:

1) svakih 12 mjeseci efektivno provedenih na određenim poslovima računa se kao 18 mjeseci staža osiguranja i to:

- vazduhoplovna služba - dužnost aktivnog pilota, pilota izviđača, radio operatera, automehaničara, aerofotografa ili drugi poslovi u okviru vazduhoplovne službe ili poslovi u vezi sa testiranjem i obukom pilota ili testiranjem zaštitne opreme u hiperbaričnim komorama, odnosno avionima, ako je na testiranju i obuci proveo najmanje 90 časova godišnje;
- padobranska služba - dužnost aktivnog padobranca;
- dužnost ronioca;
- dužnost u specijalnoj jedinici;

2) svakih 12 mjeseci efektivno provedenih na određenim poslovima računa se kao 16 mjeseci staža osiguranja i to:

- vršenje dužnosti člana specijalne eksperimentalne ekipe za ispitivanje naoružanja u prvoj fazi proizvodnje i finalnim eksperimentima i istraživanju, ukoliko je osiguranik najmanje polovinu od ukupnog broja radnih sati na godišnjem nivou proveo obavljajući te poslove;

⁴⁴ Članovi 20-33 Zakona o penzijskom i invalidskom osiguranju.

- b) obavljanje poslova u vezi sa radiološkom, biološkom i hemijskom zaštitom u laboratorijama i mjestu predviđenom za testiranje koje mu je povjerio ministar odbrane;
 - c) obavljanje poslova u vezi sa elektronskom detekcijom oružja u okviru zaštitnih, bezbjednosnih, obavještajnih i kontra obavještajnih operacija i vojne policije;
- 3) svakih 12 mjeseci efektivno provedenih na određenim poslovima računa se 15 mjeseci staža osiguranja i to:

a) rad sa radarskom opremom uz izloženost radijaciji, ukoliko su pojedinci koji vrše popravke, rekonstrukciju i slično proveli najmanje $\frac{3}{4}$ prosječnih radnih sati na godišnjem nivou radeći na tim poslovima;

b) obavljanje poslova u trupama, uključujući brigade i druge odgovarajuće jedinice, koje utvrđuje Vlada na predlog ministra odbrane.⁴⁵

Osim osiguranika u oblasti odbrane, u posebne kategorije osiguranika spadaju i zaposleni u Ministarstvu unutrašnjih poslova, kazneno-popravnim ustanovama i vaspitno-popravnim domovima te Agenciji za nacionalnu bezbjednost, Obavještajnoj agenciji i Operativno-tehničkoj agenciji.⁴⁶

Takođe, osiguranici koji rade na naročito teškim i po zdravlje štetnim radnim mjestima odnosno poslovima kao i osiguranici koji rade na radnim mjestima, odnosno poslovima na kojima nakon navršenja određenih godina života ne mogu uspješno obavljati svoju profesionalnu djelatnost, staž osiguranja računa se sa uvećanim trajanjem. Stepen uvećanja staža osiguranja zavisi od težine, opasnosti i štetnosti rada, odnosno od prirode posla i u zavisnosti od toga takvi poslovi mogu se razvrstati u pet grupa tako da se svakih 12 mjeseci efektivnog rada računa kao 14, 15, 16, 17, odnosno 18 mjeseci staža osiguranja.⁴⁷

⁴⁵ Član 76 Zakona o penzijskom i invalidskom osiguranju.

⁴⁶ Članovi 82-91 Zakona o penzijskom i invalidskom osiguranju.

⁴⁷ Član 108 Zakona o penzijskom i invalidskom osiguranju.

IZVORI INFORMACIJA

Federalni zavod za mirovinsko i invalidsko osiguranje, *Usvojen novi Zakon o PIO*,
https://www.fzmiocio.ba/index.php?option=com_content&view=article&id=408%3Ausvojen-novi-zakon-o-pio-&catid=35%3Anovosti&Itemid=64&lang=b

Istraživački centar Skupštine Crne Gore, Pojedini elementi penzijskog osiguranja u malim zemljama i zemljama regionala, oktobar 2018. godine

Katarina Stanić, Penzijski sistem u Srbiji - dizajn, karakteristike, preporuke, Penzijski sistem u Srbiji - dizajn, karakteristike, preporuke, USAID SEGA projekat, Beograd, 2010
[https://www.researchgate.net/publication/306118488 Penzijski sistem u Srbiji - dizajn karakteristike preporuke](https://www.researchgate.net/publication/306118488_Penzijski_sistem_u_Srbiji_-_dizajn_karakteristike_preporuke)

Ministarstvo rada i mirovinskoga sustava, Započela s radom Radna skupina za utvrđivanje nacionalne mirovine, 27.9.2019.

<https://mrms.gov.hr/vijesti/zapocela-s-radom-radna-skupina-za-utvrđivanje-nacionalne-mirovine/5701>

Nezavisni hrvatski sindikati, Sabor izmijenio Zakon o mirovinskom osiguranju, 18. oktobar 2020.
http://www.nhs.hr/novosti/sabor_izmijenio_zakon_o_mirovinskom_osiguranju_70662/

Oanda Currency Converter, <https://www1.oanda.com/currency/converter/>

Rečnik socijalne sigurnosti, Savjet Evrope, decembar 2006. godine, Mišljenje Vlade Hrvatske
https://www.sabor.hr/sites/default/files/uploads/sabor/2019-11-14/144603/m_PZ_772.pdf

Središnji državni portal, *Sustav mirovinskog osiguranja Hrvatske*,
<https://gov.hr/moja-uprava/rad/mirovine/sustav-mirovinskog-osiguranja/212>

Udruženje ekonomista Republike Srpske SWOT, *Izazovi i očekivani efekti uvođenja trećeg stuba penzijskog osiguranja na penzijski sistem u Republici Srpskoj*, Banja Luka, mart 2018. godine,
http://swot.ba/wordpress/wp-content/uploads/Studija_SWOT-a_o_izazovima_uvodjenja_treceg_stuba.pdf

Zakon o dodatku na mirovine ostvarene prema Zakonu o mirovinskom osiguranju, „Narodne novine“ br. 79/07, 114/11,115/18
<https://www.zakon.hr/z/497/Zakon-o-dodatku-na-mirovine-ostvarene-prema-Zakonu-o-mirovinskom-osiguranju>

Zakon o mirovinskom osiguranju, „Narodne novine“ br. 157/13, 151/14, 33/15, 93/15, 120/16, 18/18, 62/18, 115/18, 102/19,
<https://www.zakon.hr/z/91/Zakon-o-mirovinskom-osiguranju>

Zakon o najvišoj mirovini, „Narodne novine“ br. 162/98, 82/01,
<https://www.zakon.hr/z/1489/Zakon-o-najvi%C5%A1oj-mirovini->

Zakon o penzijskom i invalidskom osiguranju, „Službeni glasnik Republike Srbije“ br. 34/2003, 64/2004 - odluka USRS, 84/2004 - dr. zakon, 85/2005, 101/2005 - dr. zakon, 63/2006 - odluka USRS, 5/2009, 107/2009, 101/2010, 93/2012, 62/2013, 108/2013, 75/2014, 142/2014, 73/2018, 46/2019 - odluka US i 86/2019,
https://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_penzijskom_i_invalidskom_osiguranju.html#

Zakon o penzijskom i invalidskom osiguranju, „Službeni glasnik Republike Srpske“ br. 134/2011, 82/2013, 96/2013 - odluka US i 103/2015,

Istraživački centar Skupštine Crne Gore

<https://www.paragraf.ba/propisi/republika-srpska/zakon-o-penzijskom-i-invalidiskom-osiguranju.html>

Zakon o penzijskom i invalidskom osiguranju Federacije BiH, „Službene novine FBiH“, br. 13/2018 i 93/2019 - odluka US,

<https://www.paragraf.ba/propisi/fbih/zakon-o-penzijskom-i-invalidiskom-osiguranju.html>

Zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju (ZPIZ-2), „Uradni list RS“ br. 96/12,
<https://www.uradni-list.si/glasilo-uradni-list-rs/vsebina/110802>

Zakon o stažu osiguranja s povećanim trajanjem, „Narodne novine“ br. 115/18
<https://www.zakon.hr/z/704/Zakon-o-sta%C5%BEu-osiguranja-s-pove%C4%87anim-trajanjem>

Закон за пензиското и инвалидското осигуряване, „Службен весник на Република Македонија“ бр. 98/2012, 166/2012, 15/2013, 170/2013, 43/2014, 44/2014, 97/2014, 113/2014, 160/2014, 188/2014, 20/2015, 61/2015, 97/2015, 129/2015, 147/2015, 154/2015, 173/2015, 217/2015, 27/2016, 120/2016, 132/2016, 35/2018, 220/2018 и 245/2018 и „Службен весник на Република Северна Македонија“ бр. 180/2019, 275/2019 и 31/2020,
<http://www.mtsp.gov.mk/zakoni.nspx>